

QORTI ĊIVILI – PRIM’AWLA
ONOR. IMHALLEF DR. MIRIAM HAYMAN LL.D.

Rikors Ġuramentat Nru.: 613/2014MH

Illum 10 ta’ Ġunju, 2019

Calcedonia Pace (KI 40529M)

VS

Patrick Pace (156366M)

Il-Qorti:

Rat ir-rikors ġuramentat ta’ Calcedonia Pace tad-9 ta’ Lulju, 2014 fejn gie premess illi:

1. *“Illi fis-26 ta’ Marzu 2011, miet ir-raġel tar-rikorrenti Carmelo Pace, detentur tal-karta tal-identità numerata 1327M, li permezz tat-testment unica charta ppubblikat fl-atti tan-Nutar Myriam Spiteri Debono fis-6 ta’ Frar 2007, ħalla lis-sitt (6) uliedu Carmen Camilleri, Joseph Pace, Anthony Pace, Isabella Briffa, Mary Borg u l-intimat Patrick Pace werrieta universali tal-patrimonju tiegħu, filwaqt li ħalla lil martu b’titolu ta’ legat in piena proprietà il-fond numru disgħa u tletin (39), Triq il-Plejju, Birkirkara, il-flejjes kontenuti f’kontijiet intestati lilu f’banek, kif ukoll kwalunkwe flejjes li*

jistgħu jkunu jappartjenu lilu, kif ukoll kull investimenti oħra li għandu jew jista' jkollu, kif ukoll ħalla b'titolu ta' legat in piena proprietà lil martu n-nofs indiviż tal-garaxx numru ħamsa u tletin (35), Triq il-Plejju, Birkirkara, flimkien mal-użu u l-użufrutt fuq il-ġid tiegħu kollu rimanenti wara li jinqatgħu il-legati l-oħra. Kopja vera taċ-ċertifikat tal-mewt ta' Carmelo Pace (Dok CP1) kif ukoll tat-testment tal-mejjet Carmelo Pace (Dok CP2) huma annessi flimkien ma' dan ir-rikors ġuramentat.

2. *Illi r-rikorrenti wara l-mewt ta' żewġha Carmelo baqgħet tgħix fil-fond numru 39, Triq il-Plejju, Birkirkara, filwaqt li binha l-intimat Patrick Pace kien ilu sa minn qabel il-mewt ta' żewġha jiġi jgħix magħhom fid-dar matrimonjali, stante li kien iġġieled u ssepara minn ma' martu u ma kienx jaħdem. Meta miet ir-raġel tar-rikorrenti Carmelo Pace, ir-rikorrenti kienet tgħix waħedha iżda wara ftit żmien, l-intimat mar lura jgħix fid-dar magħha. Wara l-mewt ta' żewġha, ir-rikorrenti għamlet xi żmien tgħix ma' bintha Mary u fil-frattemp, l-intimat beda jagħmel xi xogħolijiet strutturali fid-dar matrimonjali tal-ġenituri tiegħu bi preparazzjoni għal xi negozju li ried jiftaħ, liema xogħolijiet kienu bdew fil-garaxx u komplew ukoll fid-dar, tant li r-rikorrenti ma setgħetx tmur tgħix lura fid-dar.*
3. *Illi permezz tal-kuntratt ippubblikat fit-2 ta' Settembru 2011 fl-atti tan-Nutar Myriam Spiteri Debono, ir-rikorrenti flimkien ma' uliedha Mary Borg, Patrick Pace u Joseph Pace aċċettaw id-dispożizzjonijiet tal-mejjet Carmelo Pace fl-aħħar testment tiegħu tas-6 ta' Frar 2007. Kopja ta' dan il-kuntratt qiegħda tiġi annessa ma' dan ir-rikors ġuramentat u mmarkata Dok CP3.*
4. *Illi permezz tal-kuntratt ippubblikat fis-16 ta' Diċembru 2011 fl-atti tan-Nutar Myriam Spiteri Debono, ir-rikorrenti tat b'titolu ta' donazzjoni lil binha l-intimat in-nofs indiviż appartenenti lilha tal-fond numerat 39, Triq il-Plejju, Birkirkara, kif ukoll ikkostitwiet ipoteka ġenerali a favur l-intimat*

fuq il-beni tagħha kollha. Kopja ta' dan il-kuntratt qiegħda tiġi annessa ma' dan ir-rikors ġuramentat u mmarkata Dok CP4.

5. *Illi l-kunsens tar-rikorrenti fid-donazzjoni suriferita kien vizzjat għaliex effett minn vjolenza u pressjoni morali u koerzjoni adoperata mill-intimat Patrick Pace, li permezz ta' għajjat, theddid u pressjoni permezz ta' kliem u tixwix kontra ħutu Carmen, Isabel u Anthony, ġiegħel lir-rikorrenti kontra l-volontà vera tagħha tagħti permezz ta' donazzjoni sehma indiviż mid-dar matrimonjali numerata 39 ġewwa Triq il-Plejju, Birkirkara.*
6. *Illi permezz tal-kuntratt ippubblikat fis-16 ta' Diċembru 2011 fl-atti tan-Nutar Myriam Spiteri Debono, ir-rikorrenti tat ukoll b'titolu ta' donazzjoni lil binha l-intimat il-garaxx numerat 35, Triq il-Plejju, Birkirkara. Kopja ta' dan il-kuntratt qiegħda tiġi annessa ma' dan ir-rikors ġuramentat u mmarkata Dok CP5.*
7. *Illi l-kunsens tar-rikorrenti fid-donazzjoni suriferita kien ukoll vizzjat għaliex effett minn vjolenza u pressjoni morali u koerzjoni adoperata mill-intimat Patrick Pace, li permezz ta' għajjat, theddid u pressjoni permezz ta' kliem u tixwix kontra ħutu Carmen, Isabel u Anthony, ġiegħel lir-rikorrenti kontra l-volontà vera tagħha tagħti permezz ta' donazzjoni l-garaxx numerat 35 ġewwa Triq il-Plejju, Birkirkara.*
8. *Illi permezz tal-kuntratt ippubblikat fid-9 ta' Jannar 2012 fl-atti tan-Nutar Rueben Debono, ir-rikorrenti kkostitwiet ruħha debtriċi tal-intimat binha Patrick Pace fl-ammont ta' ħamsa u sittin elf ewro (€65,000) u kkostitwiet ipoteka ġenerali a favur l-intimat fuq il-beni tagħha kollha. L-ammont allegatament dovut kellu jithallas sa d-9 ta' Jannar 2013, bl-interessi jibdedw jiddekorru bir-rata ta' tmienja fil-mija (8%) minn dik id-data. Kopja ta' dan il-kuntratt qiegħda tiġi annessa ma' dan ir-rikors ġuramentat u mmarkata Dok CP6.*

9. *Illi l-kunsens tar-rikorrenti fil-kostituzzjoni ta' debitu suriferita kien ukoll vizzjat għaliex effett minn vjolenza u pressjoni morali u koerzjoni adoperata mill-intimat Patrick Pace, u dan għaliex dan tal-aħhar qatt ma sellef dan l-ammont lir-rikorrenti, giegħel lir-rikorrenti kontra l-volontà vera tagħha tikkostitwixxi ruħha debitrice ta' somma ta' flus li hija qatt ma kienet tatu, kif ukoll tikkostitwixxi favur ipoteka ġenerali fuq il-beni kollha tagħha.*
10. *Illi fil-21 ta' Marzu 2012, ir-rikorrenti għamlet prokura ġenerali favur l-intimat Patrick Pace, liema att gie ffirmat fil-preżenza tal-Avukat Mark Vassallo bħala xhud ġewwa r-residenza ta' bint ir-rikorrenti Mary Borg 12, 'Doux chez Noux', Triq is-Sommier, Ta' Paris, Birkirkara. Kopja ta' din il-prokura ġenerali qiegħda tiġi annessa ma' dan ir-rikors ġuramentat u mmarkata Dok CP7.*
11. *Illi r-rikorrenti ġà kkancellat din il-prokura mal-banek prinċipali iżda jonqos li tiġi kkancellata b'mod ġenerali.*
12. *Illi wkoll fil-21 ta' Marzu 2012, ulied ir-rikorrenti ġew imsejha sabiex jattendu fl-Inheritance Unit tal-HSBC Bank Malta plc fejn giet imressqa proposta lilhom sabiex jitqassmu l-kontenuti tal-kontegġi miżmuma bejn il-ġenituri tagħhom u r-rikavat jinqasam bejnhom l-aħwa u ommhom ir-rikorrenti fi kwoti mhux indaqs. Ir-rikavat minn dan it-tqassim kellu jasal għand il-benefiċarji permezz ta' ċekk bil-posta, iżda fir-rigward ta' ċekk spettanti lir-rikorrenti fl-ammont ta' wieħed u għoxrin elf, tliet mija u tnejn u tmenin ewro u disgħa u sittin ċenteżmu (€21,382.69), dan gie miżmum mill-intimat, li kellu jeffetwa xi xogħolijiet fid-dar ġewwa Birkirkara permezz ta' dawn il-flus, biss rendikont u/jew bilanċ lir-rikorrenti, l-intimat qatt ma ta. Kopja tad-dokument iffirmat minn ulied ir-rikorrenti dwar il-qsim tal-flus qiegħed jiġi anness mar-rikors odjern u mmarkat Dok CP8.*

13. Illi fl-istess żmien, ir-rikorrenti kienet għamlet arrangamenti sabiex tixtri qabar ġewwa l-Qrendi sabiex tittrasferixxi lil żewġha ġewwa dan il-qabar u wara li kienet ħallset l-ammont ta' ħamest elef u ħames mitt ewro (€5500.00) għal dan il-qabar, fil-11 ta' April 2012 marret għand in-Nutar Joseph Lia sabiex tiffirma l-kuntratt relattiv. Waqt li kienet qiegħda quddiem in-Nutar, l-intimat Patrick Pace ikkomunika man-Nutar u sussegwentement, ir-rikorrenti ffirmat il-kuntratt ta' akkwist, liema kuntratt illum jirriżulta li sar a favur l-intimat filwaqt li r-rikorrenti dehret biss in rappreżentanza tal-intimat, minkejja l-fatt li ħallset għalih hi u riditu sabiex tittrasferixxi lil żewġha. Kopja tal-kuntratt relattiv qiegħda tiġi annessa mar-rikors odjern u mmarkata Dok CP9.

14. Illi l-kunsens tar-rikorrenti fil-kuntratt suriferit kien ukoll vizzjat għaliex afflitt minn żball fattwali riżultanti minn diskussjonijiet bejn l-intimat u n-Nutar li hija ma kinetx parteċipi fihom li wasslu sabiex hija, li ma tafx taqra u tikteb, iffirmit il-kuntratt ta' xiri qua rappreżentanta tal-intimat u mhux f'isimha stess.

15. Illi r-rikorrenti kienet tat lill-intimat sabiex iżommhom għaliha flus kontanti appartenenti lilha fl-ammont ta' elfejn u ħames mitt ewro (€2500.00), liema flus kienu fil-pussess tagħha u ma riditx li tibqa' żżommhom. Sa llum, minkejja l-fatt li r-rikorrenti talbet lill-intimat iroddilha din is-somma lura, dawn il-flus għadhom fil-pussess tal-intimat.

16. Illi fl-aħħar ta' Marzu 2014, l-intimat biddel is-serratura tal-fond numru 39, Triq il-Plejju, Birkirkara fejn kienet tirisjedi r-rikorrenti bir-riżultat li r-rikorrenti ma setgħetx taċċedi aktar għar-residenza ordinarja tagħha. Minkejja li r-rikorrenti, li sa llum għadha tirisjedi f'tit jiem ma' uliedha Isabel, Carmen u Joe rispettivament, għamlet kwerela tal-akkadut mal-iSpettur tal-għassa tal-Pulizija ta' Birkirkara u l-intimat wiegħed li jgħaddi

kopja tramite l-għassa tal-Pulizija ta' Birkirkara, biss il-kopja li ngħatat ma kinetx il-korretta, u ġew ukoll istitwiti proċeduri kriminali fil-konfront tal-intimat, hija għadha ma ngħatatx kopja taċ-ċavetta tas-serratura l-ġdida. Kopja tal-kwerela magħmula mir-rikorrenti qieghda tiġi annessa mar-rikors odjern u mmarkata Dok CP10.

Għaldaqstant, l-attrici titlob għar-raġunijiet premeffi, lil din l-Onorabbli Qorti sabiex:

- 1. Tiddikjara u tiddeċiedi li l-kunsens tar-rikorrenti fil-kuntratti ta' donazzjoni ppubblikati fis-16 ta' Diċembru 2011 fl-atti tan-Nutar Myriam Spiteri Debono permezz ta' liema ttrasferiet in-nofs indiviż tal-fond numerat 39 u l-garaxx numerat 35 ġewwa Triq il-Pleju, Birkirkara, kien vizzjat għaliex effett minn vjolenza u pressjoni morali u koerzjoni adoperata mill-intimat permezz ta' għajjat, theddid u pressjoni permezz ta' kliem u tixwix mill-intimat fil-konfront tar-rikorrenti.*
- 2. Konsegwentement tannulla u tirrexxindi l-imsemmi kuntratti ta' donazzjoni ppubblikati fl-atti tan-Nutar Myriam Spiteri Debono fis-16 ta' Diċembru 2011 u tinnomina Nutar sabiex jippubblika l-kuntratti ta' rexissjoni, kif ukoll tinnomina kuratur għall-eventwali kontumaċja tal-intimat fuq il-kuntratti.*
- 3. Tiddikjara u tiddeċiedi li l-kunsens tar-rikorrenti fil-kuntratt ta' kostituzzjoni ta' debitu ippubblikat fid-9 ta' Jannar 2012 fl-atti tan-Nutar Rueben Debono, kien ukoll vizzjat għaliex effett minn vjolenza u pressjoni morali u koerzjoni adoperata mill-intimat permezz ta' għajjat, theddid u pressjoni permezz ta' kliem u tixwix mill-intimat fil-konfront tar-rikorrenti.*
- 4. Konsegwentement tannulla u tirrexxindi l-imsemmi kuntratt ta' kostituzzjoni ta' debitu ppubblikat fl-atti tan-Nutar Reuben Debono fid-9 ta' Jannar 2012*

- u tinnomina Nutar sabiex jippubblika l-kuntratt ta' rexissjoni, kif ukoll tinnomina kuratur għall-eventwali kontumaċja tal-intimat fuq il-kuntratt.*
5. *Tiddikjara u tiddeċiedi li l-kunsens tar-rikorrenti fil-prokura ġenerali istitwita favur l-intimat mir-rikorrenti fil-21 ta' Marzu 2012 kien vizzjat għaliex effett minn vjolenza u pressjoni morali u koerzjoni adoperata mill-intimat permezz ta' għajjat, theddid u pressjoni permezz ta' kliem u tixwix mill-intimat fil-konfront tar-rikorrenti.*
 6. *Konsegwentement tannulla u tirrexxindi l-imsemmija prokura ġenerali u tinnomina Nutar sabiex jippubblika l-kuntratt ta' rexissjoni, kif ukoll tinnomina kuratur għall-eventwali kontumaċja tal-intimat fuq il-kuntratt.*
 7. *Tiddikjara u tiddeċiedi li l-intimat għandu jagħti rendikont u l-bilanċ rimanenti, jekk ikun il-każ, lir-rikorrenti tas-somma ta' wieħed u għoxrin elf, tliet mija u tnejn u tmenin ewro u disgħa u sittin ċenteżmu (€21,382.69) spettanti lir-rikorrenti bħala sehemha mit-tqassim tal-flus derivanti mill-kontegġi bankarji formanti parti mill-komunjoni tal-akkwisti tal-konjuġi Pace.*
 8. *Konsegwentement tordna lill-intimat jagħti rendikont u jirritorna u jirristitwixxi l-bilanċ rimanenti mis-somma ta' €21,382.69, jekk ikun il-każ, lir-rikorrenti.*
 9. *Tiddikjara u tiddeċiedi li l-kunsens tar-rikorrenti fil-kuntratt ta' akkwist tal-11 ta' April 2012 tal-qabar ġewwa l-Qrendi kien vizzjat għaliex effett minn żball fattwali li wassal sabiex ir-rikorrenti ffirmat il-kuntratt ta' xiri qua rappreżentanta tal-intimat u mhux f'isimha stess.*
 10. *Konsegwentement tannulla u tirrexxindi l-imsemmi kuntratt ta' akkwist tal-11 ta' April 2012 u tinnomina Nutar sabiex jippubblika l-kuntratt ta'*

rexisjoni u l-eventwali att ta' trasferiment a favur ir-rikorrenti, kif ukoll tinnomina kuratur għall-eventwali kontumaċja tal-intimat fuq il-kuntratt.

11. Tiddikjara u tiddeċiedi li s-somma ta' elfejn u hames mitt ewro (€2500.00) proprjetà tar-rikorrenti li hija fdat f'idejn l-intimat, liema somma qatt ma giet ritornata lilha, giet miżmuma mill-intimat illegalment u abbużivament u mingħajr il-kunsens tar-rikorrenti.

12. Konsegwentement tordna lill-intimat jirritorna u jirristitwixxi s-somma ta' €2500.00 lir-rikorrenti.

13. Tiddikjara u tiddeċiedi li l-intimat biddel is-serratura tad-dar matrimonjali, il-fond numru 39, Triq il-Plejju, Birkirkara, illegalment u abbużivament u mingħajr il-kunsens tar-rikorrenti.

14. Konsegwentement, tordna lill-intimat jagħti aċċess lir-rikorrenti għall-fond numru 39, Triq il-Plejju, Birkirkara permezz ta' kopja taċ-ċavetta u fin-nuqqas, tawtorizzaha sabiex tagħmel dawk ix-xogħolijiet neċessarji sabiex tottjeni dan l-aċċess, okkorrendo taħt is-sorveljanza ta' perit nominat minn din l-Onorabbli Qorti għal dan l-iskop.

Bl-ispejjeż kontra l-intimat li huwa minn issa ngunt in subizzjoni, inkluzi dawk tal-proċeduri odjerni.”

Rat il-lista tax-xhieda u d-dokumenti annessi mar-rikors ġuramentat.

Rat ir-risposta ġuramentata tal-konvenut Patrick Pace tat-8 ta' Awwissu, 2014¹ fejn gie eċċepiet illi:

¹ Fol 94

1. *“Illi preliminarjament, jidher illi l-attriċi qed tipproponi istanza waħda li tkopri seba’ (7) negozji ġuridici differenti bejniethom. Dan ipoggi lill-konvenut f’pożizzjoni ta’ preġudizzju fil-linja difenzjonali tiegħu u għandu jwassal għan-nullita’ ta’ l-att promotur ai termini ta’ l-Artikolu 789 (c) tal-Kap 12 tal-Liġijiet ta’ Malta;*
2. *Illi preliminarjament u mingħajr preġudizzju għal dak sovra eċċepit, l-attriċi takkumula diversi negozji ġuridici li ma jistgħux joqgħodu f’ kawża waħda per eżempju, talba li tixbaħ l-actio spolli (Talbiet 13 u 14), flimkien ma’ talba għal rexisjoni ta’ kuntratti (Talbiet 1, 2, 3, 4, 5, 6, 9 u 10), talba għal ritorn ta’ flus (Talbiet 11 u 12) u talba għall-għoti ta’ rendikont (talbiet 7 u 8) u għaldaqstant l-attriċi għandha tindika l-bażi tal-azzjoni tagħha;*
3. *Illi fil-mertu, il-fatti dikjarati u hawnhekk allegati huma kontestati u l-prova ta’ dak allegat għandha tingieb mill-attriċi u minhabba n-natura serja ta’ l-istess allegazzjonijiet l-prova relattiva għandha tilhaq l-grad rikjest mil-Ligi;*
4. *Illi fi kwalsiasi każ, it-talbiet attriċi huma nfondati fil-fatt u fid-dritt u għandhom jiġu respinti bl-ispejjeż;*
5. *Salv eċċezzjonijiet ulterjuri skond il-każ.”*

Rat il-lista tax-xhieda annessa mar-risposta ġuramentata.

Rat **is-sentenza tagħha tas-7 ta’ Novembru 2014**² fejn ċaħdet l-ewwel żewġ eċċezzjonijiet preliminari tal-konvenut u ordnat il-prosegwiment tal-kawża fil-mertu.

² Fol 114 et seq

Rat is-sentenza tal-Qorti tal-Appell tat-30 t'Ottubru 2015 permezz ta' liema s-sentenza ta' din l-ewwel Qorti giet konfermata.

Rat il-provi kollha mressqa mill-partijiet.

Rat in-Nota ta' Sottomissjonijiet tal-attriçi. Il-konvenut naqas li jipprezenta n-Nota ta' Sottomissjonijiet tiegħu minkejja li l-Qorti kkoncediet terminu liż-żewġ partijiet għal dan il-għan³.

Rat illi l-kawża tħalliet għal-lum għas-sentenza.

Rat l-atti l-oħra kollha tal-kawża.

Ikkunsidrat:

L-attriçi ntavolat il-proċeduri odjerni biex tfittex rimedju għal diversi tilwimiet li allegatament hemm bejnha u bejn il-konvenut binha. Hija qegħda titlob (a) ir-rexxissjoni ta' kuntratti ta' donazzjoni tas-16 ta' Diċembru 2011, kostituzzjoni ta' debitu tad-9 ta' Jannar 2012 u kuntratt ta' bejgħ tal-11 ta' April 2012; (b) l-annullar u r-rexxissjoni ta' prokura datata 21 ta' Marzu 2012 li tat lill-konvenut; (ċ) rendikont ta' x'sar mis-somma ta' €21,382.69 li hija tinsisti li tat lill-konvenut u sabiex jiġi rifiuż lilha l-bilanċ; (d) il-kundanna tal-konvenut għar-ritorn tas-somma ta' €2,500 li l-attriçi tallega li ddepożitat miegħu; (e) li l-konvenut jiġi kkundannat jagħtiha aċċess għall-fond numru 39, Triq il-Plejju, Birkirkara.

Il-konvenut jirribatti dawn il-pretensjonijiet bħala nfondati fil-fatt u fid-dritt. Huwa qal li l-attriçi għandha tipprova dak minnha allegat u in vista tas-serjeta' tal-allegazzjonijiet magħmula l-prova għandha tilhaq il-grad rikjest mill-liġi.

³ Fol 423 – seduta tas-17 t'Ottubru 2018

FATTI U PROVI

1. L-attriċi kienet mizzewġa lil Carmelo Pace. Fis-**6 ta' Frar 2007** huma kienu għamlu testment *unica charta*⁴.

2. F'dan it-testment fost oħrajn Carmelo Pace ħalla:

(a) b'titolu ta' legat in piena proprjeta' lil martu l-attriċi dak kollu li jinsab mill-għatba 'l ġewwa tal-fond 39, Triq il-Plejju, B'Kara;

(b) b'titolu ta' legat in piena proprjeta' lil martu l-attriċi kwalunkwe flejjes li jista' jkun hemm f'ismu f'kontjiet f'banek, kif ukoll kwalunkwe flejjes li jistgħu ikunu jappartjenu lilu, imma fl-istess waqt huma f'isem it-testatriċi kif ukoll investimenti oħra;

(c) b'titolu ta' legat in piena proprjeta' lil martu l-attriċi l-garaxx bin-numru 35, Triq il-Plejju, B'Kara. Huwa ddikjara li dan il-garaxx jiffirma parti mill-komunjoni tal-akkwisti ta' bejnu u bejn martu u għalhekk minnu kellu nofs indiviż;

(d) b'titolu ta' legat lill-martu l-attriċi l-użu u l-użufrutt fuq il-ġid kollu tiegħu rimanenti wara li jinqatgħu il-legati msemmija;

(e) wara li jinqatgħu il-legati kollha msemmija t-testatur ħatar u istitwixxa eredi universali u padruni assoluti tal-ġid kollu tiegħu, fi kwoti ugwali u ndiviżi bejniethom lis-sitt uliedu Carmen Camilleri, Joseph, Anthony, Isabella Briffa, Mary Borg u l-konvenut Patrick Pace.

Fit-tmien artikolu tat-testment huwa akkorda lil martu l-fakolta' li tvarja u tiddisponi diversament għar-rigward ta' sehemha wara mewtu mingħajr ma tinkorri l-penaltajiet kontemplati fil-liġi.

⁴ Dok CP 2 – Fol 10 et seq

3. Carmelo Pace miet fis-**26 ta' Marzu 2011**⁵;

4. Fit-**2 ta' Settembru 2011** l-attriċi u wliedha Mary Borg, Patrick Pace u Joseph Pace aċċettaw dak li ddispona minnu t-testatur Carmelo Pace fit-testment imsemmi⁶;

5. Fis-**16 ta' Diċembru 2011** l-attriċi tat b'titolu ta' donazzjoni lill-konvenut in-nofs indiviż tal-fond li kien jappartjeni lilha numru 39, Triq il-Plejju, Birkirkara u kkostitwiet ukoll ipoteka ġenerali a favur tiegħu fuq il-beni kollha li kellha⁷;

6. Dakinhar stess u ċioe' **fis-16 ta' Diċembru 2011** l-attriċi tat ukoll b'titolu ta' donazzjoni lil binha l-intimat il-garaxx numerat 35, Triq il-Plejju, Birkirkara⁸;

7. Fid-**9 ta' Jannar 2012** l-attriċi kkostitwiet ruħha debitori tal-konvenut binha fl-ammont ta' €65,000 u kkostitwiet ipoteka ġenerali a favur tiegħu fuq il-beni kollha li kienu jappartjenu lilha⁹;

8. Fil-**21 ta' Marzu 2012** l-attriċi għamlet prokura ġenerali favur il-konvenut¹⁰;

9. Dakinhar ukoll u ċioe' fil-**21 ta' Marzu 2012** ulied l-attriċi ffirmaw dokument tal-HSBC Bank Malta plc iffirmit minn ulied ir-rikorrenti dwar il-qsim tal-flus tal-ġenituri tagħhom¹¹;

10. Fil-**11 ta' April 2012** l-attriċi dehret fuq kuntratt f'isem binha l-konvenut permezz ta' liema akkwistat qabar ġewwa l-Qrendi għall-prezz ta' €5500.00¹²;

⁵ Dok CP1 – fol 9

⁶ Dok CP3 – fol 14 et seq

⁷ Dok CP4 – fol 35 et seq

⁸ Fol 51 et seq

⁹ Fol 71

¹⁰ Fol 72

¹¹ Fol 74

¹² Fol 75 et seq

11. Fl-10 t'April 2014 l-attriċi ressqet kwerela lill-Pulizija kontra binha l-konvenut peress li allegatament fl-aħħar ta' Marzu 2014, huwa kien biddel is-serratura tal-fond numru 39, Triq il-Plejju, Birkirkara fejn hija kienet tirisjedi b'dana li ma setgħetx taċċedi aktar għar-residenza ordinarja tagħha¹³;

12. Xehdet l-attriċi **Calcedonia Pace**¹⁴ qalet li hija armla ta' 85 sena. Kienet iżżewġet lil Carmelo Pace fl-1948 u kellhom sitt ulied – Carmen, Joseph, Anthony, Isabel, Mary u Patrick. Sa ma' miet żewġha huma kienu jgħixu flimkien fil-fond numru 39, Alecim, Triq il-Plejju, B'Kara. Hi u żewġha kienu anke għamlu testment flimkien.

Ġewwa d-dar ta' B'Kara kienu jgħixu hi u żewġha, biss f'xi żmien binha l-konvenut Patrick kien iġġieled u anke ssepara minn ma' martu u mar jgħix magħhom id-dar. Minn dakinhar, Patrick mar u telaq mid-dar matrimonjali diversi drabi. Meta miet żewġha fis-26 ta' Marzu 2011, kienu jgħixu hi u żewġha biss fid-dar. Wara dak iż-żmien, Patrick kien mar jgħix magħha fid-dar ta' B'Kara. Wara l-mewt ta' żewġha l-attriċi kienet għamlet xi żmien tgħix flimkien ma' bintha Mary Borg u familtha u għalhekk il-konvenut baqa' jgħix fid-dar ta' B'Kara waħdu. Hija taf li hemm kien qiegħed jipprepara biex jagħmel xi negozju u kien beda wkoll jagħmel xogħlijiet strutturali, l-ewwel fil-garaxx iżda mbagħad ukoll ġewwa d-dar. Dak iż-żmien Patrick ma' kienx jaħdem.

L-attriċi taf li f'xi żmien kienu ħaduha għand in-Nutar Myriam Spiteri Debono biex tagħmel xi ħaġa dwar it-testment ta' żewġha, iżda bl-eżatt ma kinitx f'qagħda tispjega ruħha

Dwar il-kuntratt li hija kienet għamlet għand in-nutar Spiteri Debono f'Diċembru 2011 fejn tat b'titolu ta' donazzjoni n-nofs indiviż sehem li kellha tad-dar ġewwa B'Kara, kif ukoll il-garaxx, hija resqet biex tagħmel dawn id-

¹³ Fol 78 et seq

¹⁴ Affidavit a fol 80 et seq

donazzjonijiet b'riżultat tal-pressjoni li kien qiegħed jagħmel fuqha l-konvenut. Hija tgħid li waqgħet għall-pressjoni tiegħu għax kienet tibza minnu u kien il-hin kollu jheddidha, u għamlet iż-żewġ donazzjonijiet favurih. Dwar dawn il-kuntratti hija spjegat li ma kinitx tkellmet ma' wliedha Isabel, Carmen u Anthony u għand in-nutar kien ħadha binha Patrick. Hi l-kuntratt riedet tagħmlu biss jekk dan setgħet tinħall minnu jew nirvedih aktar 'il quddiem, iżda minħabba l-pressjoni żejda li eżercita fuqha Patrick, dahlet għal dawn iż-żewġ donazzjonijiet għax ma ħassietx li kellha għażla oħra.

Dakinhar tal-kuntratt hija ma tiftakarx eżattament x'gara; li tista' tgħid huwa li hi ma tantx kienet tiflaħ u tammetti li kienet għaddejja minn żmien diffiċli fejn kienet qed tagħmel dak kollu li kien jgħidilha tagħmel binha Patrick u allura ma kinitx ċerta dwar dak li dahlet għalih permezz tal-kuntratti ta' donazzjoni.

Tiftakar ukoll li f'xi żmien wara, binha Patrick kien qalilha biex tagħmel prokura ġenerali favur binha Mary sabiex din tkun tista' tiegħu ħsieb il-pensjoni tagħha u hija fuq l-istruzzjonijiet tiegħu hekk għamlet. Illum taf, għalkemm ma tiftakarx li kienet iffirmit prokura ġenerali favur binha Patrick. Taf li lill-avukat tagħha tatu struzzjonijiet sabiex jikkancella dawn il-prokuri ġenerali.

L-attriċi taf ukoll li fl-istess żmien kienet ikkostitwiet ruħha debtriċi favur binha Patrick fl-ammont ta' €65,000 u kkostitwiet ipoteka ġenerali fuq il-beni kollha tagħha favur Patrick. Hija qalet li Patrick qatt ma sellifha flus, anzi bil-kontra għaliex huwa qatt ma ħadem u kienet hija li ttih il-flus. Dwar dan il-kuntratt hija tiftakar li kien ħadha Patrick għand in-Nutar Reuben Debono f'Birkirkara u ma kienx spjegalha għala kienu sejrjn hemm qabel. Biss wara li seħħ kollox, Patrick kien spjegali li minħabba ħutu, hu kien għamel kuntratt permezz ta' liema kien iddikjara li huwa kien sellifha €65,000.00. Hi kienet qaltlu mill-ewwel li hu qatt ma kien sellifha xejn, anzi bil-kontra, kienet dejjem hi li tatu l-flus.

F'xi żmien, hija riedet tixtri qabar u bintha Mary ħaditha għand il-kappillan tal-Qrendi u hemm ftehmiet u ħallset is-somma ta' €5,500 għall-qabar. Il-kuntratt ma kienx sar minnufih u tiftakar li meta marret biex tiffirma quddiem in-Nutar, kien hemm numru ta' nies oħra li kienu qegħdin jixtru qabar dakinhar stess. Hi kienet l-aħħar waħda li ffirmat il-kuntratt. Hija tiftakar sewwa li Patrick dakinhar stess kien ċemplilha fuq il-mobile tagħha quddiem in-Nutar u staqsieha biex tgħaddih man-nutar, u wara li tkellem man-nutar, sar il-kuntratt u hi ffirmatu. Hi kellha kopja tal-kuntratt iżda din kienet għadha miżmuma fid-dar ta' Birkirkara u reċentement kienet marret għand il-Kappillan tal-Qrendi biex iggib kopja u meta għaddietha lill-avukat tagħha skopriet li l-qabar kien inxtara f'isem Patrick u hija kienet iffirmat f'ismu u għan-nom tiegħu. L-attriċi saħqet li dan żgur ma kienx skont ir-rieda tagħha u li l-flus ħallsithom hija minn butha. Patrick qatt ma kellu jidhol f'din l-istorja u fil-fatt qatt ma ħareġ flus għal dan il-qabar. Hija saret taf biss b'din l-istorja meta l-avukat spjegalha l-kontenut tal-kuntratt.

Dwar il-flus hija qalet li kienet għaddiet lill-konvenut €2,500 flus kontanti li kienu fuqha meta hija kienet għamlet xi żmien tgħix għand binha Joe u rritornat lura d-dar tagħha ta' Birkirkara. Hi kienet qalet lil Patrick li ma riditx toqgħod tigri bihom u kienet talbitu jzommhomlha. Sallum huwa għadu qatt ma rritornahom minkejja l-fatt li hija staqsietu sabiex jagħmel dan.

L-attriċi kompliet tgħid li hija qed titlob ukoll spjegazzjoni dwar l-ammont ta' €21,382.69 konsistenti fi flus li tqassmu mill-HSBC Bank Malta plc li kellhom hi u żewġha meta miet. Dawn il-flus qatt ma ġew għandha u qalet li taf li żammhom Patrick, iżda taf li kellu jagħmel xi xogħlijiet fid-dar, biss la qatt taha rendikont u lanqas il-bilanċ rimanenti.

F'xi żmien wara kienet ġiet rikoverata l-isptar b'attakk tal-qalb. Hija qalet li t-tabib tal-isptar kien ikkonkluda li dan seħħ minħabba li hija kienet tinsab taħt pressjoni u nkwiet u fil-fatt kien staqsiha mistoqsijiet dwar jekk kellhiex

problemi jew stress. Fuq parir tat-tabib fil-prezenza ta' bintha, hija kellha bżonn hafna mistrieħ u għalhekk bdiet tqatta' ftit jiem kull wieħed għand tlieta mit-tfal.

Wara xi jumejn mir-rilaxx tagħha mill-isptar u meta kienet qed tghix għand wieħed minn uliedha, hija ppruvat tmur sad-dar ta' B'Kara biex iġġib xi affarijiet iżda sabet li kienet inbidlet is-serratura. Meta ċemplet lil Patrick dwar dan huwa kien qalilha li bidel is-serratura għax kien sab il-bieb tal-ġnien miftuħ. Għalkemm hija talbitu kopja taċ-ċavetta l-ġdida huwa baqa' ma tahiliex u kienet kostretta tibqa' tghix għand uliedha. Hija għamlet rapport l-għassa dwar dan u fuq insistenza tal-istess Pulizija huwa kien ħa ċavetta l-għassa ta' B'Kara li skont hu kienet waħda tajba iżda din fil-fatt ma fethitx il-bieb tad-dar. Sallum hi għadha tghix għand uliedha Carmen, Isabel u Anthony tlett ijiem għand kull wieħed u waħda minnhom u taf ukoll li l-Pulizija kellhom jieħdu proċeduri kontra tiegħu dwar dan. Żiedet tghid li riċentament hija kienet anke ġiet rikoverata ġewwa l-isptar Mater Dei minħabba l-ansjeta' u stress li kellha b'riżultat ta' dan kollu.

Permezz tal-proċeduri odjerni l-attriċi tixtieq li jiġu ritornati lilha l-flus fuq imsemmija li Patrick żamm mingħandha kif ukoll li l-kuntratti ta' donazzjoni li saru favurih jiġu rexissi minħabba li dawn saru biss frott il-pressjoni u l-koerzjoni li l-konvenut eżerċita fuqha sabiex jieħu dak li ried mingħandha. Hija qegħda wkoll titlob li l-kostituzzjoni ta' debitu fl-ammont ta' €65,000 tiġi rexissa għall-istess raġunijiet. Hija trid ukoll li tingħatalha kopja taċ-ċavetta tad-dar matrimonjali sabiex tkun tista' terġa taċċedi għaliha. Qalet ukoll li kien ġie spjegat lilha fil-kuntratt ta' donazzjoni li hija kienet zammet id-dritt għal għomorha li taċċedi għal u tuża d-dar.

Jigi nnotata ukoll illi **f'nota datata 30 ta' Lulju 2014**¹⁵ **ppreżentata mill-istess attriċi fuq ordni tal-Qorti**¹⁶ hija ddikjarat li kienet soġġetta għal vjolenza u pressjoni morali u koerzjoni b'mod li kienet sfurzata tagħmel dak kollu li kien qed jgħid u jordna l-konvenut, tant li huwa kien jikkontrollaha f'dak kollu li kellha u li kienet tagħmel. L-attriċi kienet f'sitwazzjoni fejn kienet tibza tgħid le lill-intimat u spiccat biex b'għemilha għaddietlu parti sostanzjali mill-ġid tagħha għad-detriment tagħha u ta' uliedha. Dan skont anke ma' qalet fl-affidavit tagħha.

F'affidavit ulterjuri tagħha¹⁷ l-attriċi spjegat li meta binha Patrick beda jagħmel xi xogħlijiet fid-dar matrimonjali tagħha u ta' żewġha wara mewtu, peress li d-dar kienet għadha mhux lesta, hi kellha terġa tmur għand bintha Mary kontra qalbha. Hi kienet dejjem tistaqsi lil binha Patrick biex tmur lura ġewwa darha, iżda hu kien dejjem jgħidilha biex tistenna f'it u li jekk ma jlestix ix-xogħlijiet, iġib id-dar għall-bejgħ.

Hija qalet li darha ma baqgħetx l-istess minn kif kienet tgħix fiha ma' żewġha, għax il-konvenut kisser hitan u fetaħ 'l hemm u 'l hawn u kull ma hemm issa huwa vojta. Hi kienet tmur torqod hemm filgħaxija u filgħodu tmur għand uliedha l-oħra għax f'darha ma kinitx komda. Kienet saret dar vojta bla bibien, bla kċina, bla kamra tal-banju u kienet torqod fuq qiegħ ta' sodda u Patrick xtralha saqqu.

L-attriċi haditha bi kbira li darba marret sad-dar biex iġġib xi hwejjeġ u ċ-ċavetta ma daritx u meta ċemplet lil Patrick qalilha li bidel is-serratura. Hi qalet li go darha kellha l-użufrutt sal-mewt u Patrick ma setax ibiddlilha s-serratura. Qalet ukoll li hi skopriet li kien qed jidhok biha.

¹⁵ Fol 92

¹⁶ Fol 88

¹⁷ Fol 124

In **kontro-eżami**¹⁸ l-attriċi ġiet mistoqsija dwar kif kienet ir-relazzjoni tagħha mal-konvenut qabel u kif inhi illum. Hija qalet li mal-mewt ta' żewġha l-konvenut binha baqa' jgħix magħha. Huwa beda jaqla' xi affarijiet fid-dar u qalilha li aħjar jirrangawha. Hi ma ħaditx gost għax żewġha ma kienx ilu li miet u ma dehrilhiex li kellha ħsarat. Kollox kien jaħdem sew. Qalet li binha beda' jaqla' kollox u jitfa' l'barra.

Hija rrikonoxxiet li kienet taf li binha qed jagħmel xogħlijiet id-dar u fil-kors li kienu qed isiru kienet qed tgħix għand bintha Mary. Eventwalment l-attriċi kienet anke fethet kawża lil din bintha għax allegatament serqitilha xi flus.

Dwar binha Patrick dak iż-żmien l-uniku lment tagħha kontrih kien li hija għamlet operazzjoni tal-pulmun u suppost kellha tiegħu xi pilloli iżda Patrick ma kienx qal lil oħtu Mary b'dan u allura l-attriċi għamlet xi tlett snin ma teħodhomx. Dak iż-żmien lill-erbat itfal l-oħra ma kinitx tkellimhom minħabba kwistjoni ta' wirt. Hija ma ftakritx jekk kinitx anke bghatitilhom ittra bl-avukat.

Fil-perjodu li lill-erbgħa uliedha l-oħra ma kinitx tkellimhom u meta kienet qed tgħix ma' bintha Mary u Patrick kien qed jagħmel ix-xogħlijiet fid-dar ta' B'Kara hija għamlet il-kuntratt ta' donazzjoni quddiem in-Nutar Spiteri Debono. Ftakret li prezenti dakinhar magħha kien hemm il-konvenut Patrick Pace u l-avukat Mark Vassallo. Ma ftakritx li binha l-ieħor Joe f'xi ħin kien mar u ġabar xi flus.

Hija ftakret ukoll li n-Nutar Spiteri Debono kienet preparat il-kuntratt u li l-avukat Vassallo u n-nutar imsemmija ħaduha waħedha f'kamra u staqsewha jekk kinitx ċerta minn dak li qed tagħmel u hija wiegħbet fl-affermattiv. Mistoqsija allura x'imbidel minn dak iż-żmien hija qalet li miet missieru u li kkapparra kullimkien. Għal din ir-risposta ngibditilha l-attenzjoni li l-kuntratt ta'

¹⁸ Fol 343 et seq u fol 363 et seq

donazzjoni sar wara li missieru kien diġa' miet. Hija bdiet tiċhad li r-raġuni kienet li hija riedet tagħti din id-donazzjoni lil Patrick għax uliedha l-oħra ma għabulhiex rispettt. Imbagħad mistoqsija ripetutament anke mill-Qorti biex tgħid il-għala tat din id-donazzjoni lil Patrick, hija l-ewwel wiegħbet li ma tafx u mbagħad qalet li kien dejjem jheddidha. Il-Qorti reġgħet staqsietha jekk ir-raġuni kinitx li kien qed idejjaqha Patrick jew kien qed jippressaha jew inkella għax kienet miġġielda ma' wliedha l-oħra. Hija wiegħbet li hi ma kinitx miġġielda ma' wliedha iżda ma kinux jitkellmu u dan għal perjodu ta' xi hames snin. Hija baqgħet tgħid iżda li ma tiftakar li dak iż-żmien kienet qalet li l-4 wlied l-oħra kienu serqulha xi haġa li hija wirtet mill-Awstralja.

Imbagħad, mistoqsija jekk tafx li n-Nutar staqsietha jekk hux qed tifhem li l-post ta' B'Kara kienet ser tgħaddih lil Patrick b'donazzjoni hija wiegħbet li iva u kienet qaltilha li hekk xtaqet tagħmel.

F'xhieda sussegwenti hija kkonfermat li fil-perjodu li kienet tgħix mal-konvenut u ma' Mary hija ma kellhiex relazzjoni tajba mal-ulied l-oħra li llum il-gurnata għandha relazzjoni tajba magħhom. Hija għet murija wkoll ittra legali datata 31 t'Awissu 2011¹⁹ permezz ta' liema waħda minn uliedha Carmen u żewġha Wilfred kienu rrespingew it-talba tal-attriċi għall-ħlas tas-somma ta' €46,587. Hi pero' bdiet tiċhad li talbet dawk il-flus. Ċaħdet ukoll li hija qatt kellha xi tgħid ma' din bintha. Qalet li ma' Twanny kellha xi tgħid fuq il-garaxx u kien qalilha diskors dispregjativ u dakinhar il-konvenut Patrick kien qabeż għaliha.

Dwar il-kostituzzjoni ta' debitu hija ammettiet li qabel ma ffirmatha n-nutar kien qralha l-kontenut iżda hija qalet li għalkemm qraħulha hija xorta ma tafx skola. U meta Patrick qalilha li kien ser jislifha €65,000 hija tgħidx kemm għajtet. Pero' xorta ffirmat. In-nutar Ruben Debono wkoll kien xehed f'dawn il-proċeduri li spjega lill-partijiet x'qed jigrri u ffirmaw bil-volonta' tagħhom. L-

¹⁹ Fol 392

attriċi qalet pero' li kemm Patrick u anke n-nutar dawru d-diskors għax huma lilha kienu qalulha li mhux ser tagħtih lil Patrick imma li ser jislifha.

L-attriċi ddeskriviet ukoll in-natura tax-xogħlijiet li Patrick għamel fid-dar ta' B'Kara u qalet li ħallas għalihom l-istess Patrick. Pero' qalet li l-€65,000 ma taħsibx li kienu relatati ma' dawn ix-xogħlijiet.

In **ri-eżami**²⁰ hija qalet li kien Patrick li ħadha għand in-nutar. Qalet ukoll li l-affarijiet li kiteb in-Nutar Debono mhux hi qalithomlu.

Hija qalet li kemm dan il-kuntratt li ffirmat għand in-nutar Ruben Debono u għand in-nutar Miriam Spiteri Debono iffirmathom biex tevita l-inkwiet għax Patrick dejjem kollox li jrid hu. Dwar il-kuntratti quddiem in-Nutar Spiteri Debono ukoll qalet li kien Patrick li ħadha u mhux hi rrangat man-Nutar. Kien Patrick li ħallashom lin-nutara. Qalet li ffirmat il-kuntratti għax kienet tibza minn Patrick għax kollox kif jgħid hu.

L-attriċi pprezentat ukoll żewġ ritratti ta' monitors²¹ fejn Patrick kien qiegħed idahħal lin-nies jilgħabu fid-dar. Ir-ritratti ma kinitx taf meta ttieħdu u tahomlha binha Joe.

Dwar il-€21,000 qalet li Patrick kien gideb magħha u mar jigdeb lil ħutu biex jiffirmawlu għax hi kellha bżonn il-flus meta dan ma kienx minnu għax hi kellha flus. Qalet li l-flus ħaduhom Patrick u Mary.

²⁰ Fol 381 et seq

²¹ Fol 393

13. Xehdet **Isabelle Briffa**²², bint l-attriċi li qalet li hi qatt ma kellha relazzjoni hażina mal-ġenituri. Spjegat episodju fejn hija kienet xtrat karożza mingħand missierha għall-prezz ta' €3400 (u taha anke riċevuta) pero' nonostante li ommha kienet taf dan kollu lill-konvenut beżgħet tgħidlu li hi ma kinitx haditha b'xejn. Il-ġlied magħha kien li Patrick kien ċemplilha u akkużaha li l-karożza haditha b'xejn u hu u huha Joe ma kellmuhiex iżjed. Hija semmiet ukoll diżgwid oħra familjari li nqalgħu kemm meta hadd ma qalilha li missierha kien l-isptar u li miet u anke episodji oħra wara li miet. Qalet ukoll li minħabba dan kollu l-aħwa baqgħu ma jitkellmux bejniethom. Darba minnhom kienu anke marru mal-perit hi u huha biex ikejjel id-dar u l-garaxx tal-ġenituri iżda Patrick ma hallihomx jidhlu għax hu dejjem jgħid li hemm tiegħu u anke l-karta tal-identita' għandu fuq hemm. X'hin hareġ il-perit hargu ommha, oħtha u wliedha u staqsewha għala kienet hadet il-karożza ta' missierha u hi daret lejn ommha biex tispjegalhom hi u fil-fatt hekk għamlet. Dak il-hin Patrick beda jidgħi u ġieghlhom jidhlu lura ġewwa u huma beżgħu u daħlu. Wara tkellem Patrick u qalilhom li lilha u lil huha Anthony kien sejjer iġibilhom sehemhom u huma qalulu li ma kinux marru għal flus għax dawk kienu ser jeħduhom fil-Qorti.

F'Marzu 2012 huma marru jiffirmaw xi karti l-Bank għax ommhom riedet taqsmilhom xi flus. Xi xhur wara hija ltaqgħet m'ommha u offrithielha biex jekk trid terġa tibda tmur għandha u hi aċċettat u reġgħet bdiet tmur. Darba minnhom ommha kienet infaqgħet tibki u qaltilha minn xhiex kienet għaddejja u qaltilha li Patrick kien daħaq biha li se jirranġa d-dar tagħha u ried idahħalha ġo dar tal-anzjani iżda hija ma riditx mur hemm.

14. Xehed **Anthony Pace**²³, iben l-attriċi li stqarr li dejjem kellu relazzjoni tajba mal-ġenituri tiegħu. Huwa kien iżomm xi għodda żgħira fil-garaxx ta' missieru fid-dar ta' B'Kara. Darba waħda ċemplulu mill-għassa tal-Pulizija biex imur

²² Affidavit a fol 125

²³ Fol 127

inehhi kollox mill-garaxx u hu beda jittratjeni biex imur ineħħihom għax kien ċert li missieru ma kellux bżonn il-wisgħa tal-garaxx. Ġurnata minnhom huwa mar biex ineħhi l-affarijiet mill-garaxx u sab il-katnazz mibdul. Missieru qallu li mhux hu kien bidlu l-katnazz.

Eventwalment miet missieru iżda hadd mill-familja ma qallu. Meta wara l-mewt ta' missieru huma kienu marru mal-perit biex ikejjel id-dar ta' B'Kara, kienu daħlu fil-garaxx megħu iżda hūhom Patrick imbagħad ma hallihomx jidħlu fid-dar. Patrick anke qallu biex jieħu l-imbarazz li kien fadallu fil-garaxx u biex ma jersaqx aktar lil hemm; dan fost għajjat u dagħa. Lill-ommu u lill-oħtu l-oħra Mary beda jgħidilhom biex jidħlu l'għewwa halli jitkellem hu.

Kif daħlu Patrick beda johrog il-flus u lilu u lill-oħtu Isabelle ried igibilhom sehemhom iżda huma rrifjutaw għax qalulu li dawk kienu ser jeħduhom fil-Qorti.

Darba minnhom ċempillu l-avukat ta' Patrick u qallu li ommhom kellha bżonn il-firem tagħhom biex toħrog xi flus mill-Bank għax kellha bżonnhom. Huma ma ridux jiffirmaw u sadanittant kienu jaraw li qed isir xi xogħol tal-gebel fil-garaxx. Għadda ftit taż-żmien u kkuntatjahom l-avukat tagħhom biex imorru jiffirmaw xi karti l-Bank għax ommhom riedet ittihom xi flus. Eventwalment huma rċevew il-flus.

Għadda ż-żmien u x-xhud reġa beda jkellmu lil ommu flimkien ma' oħtu Isabelle. Ommu bdiet tirrakkonta minn xhiex kienet għaddejja u qaltilhom li riedu jdaħħluha go dar tal-anzjani u hi ma xtaqitx iżda riedet tibqa' tgħix fid-dar tagħha.

F'okkażjoni minnhom kien mar iħabbatlu huħ Joe xi 4.30am. Kien jidher iddispjaċut u anke beda jibki u tah xi dokumenti ta' ommu biex jarawhom. Beda jgħidli li kellha karta li sseġfet €65,000 mingħand Patrick. Huma wrew dawn

il-karti lil ommhom u qaltilhom li hi ma kinitx taf x' fihom u x' qed tiffirma għax Patrick wara li tiffirma kien jgħidilha x' għamel.

15. Xehed **il-konvenut in subizzjoni**²⁴ li qal li huwa miżżewweg u separat. Id-dar matrimonjali tiegħu kienet f'indirizz ġewwa b'Kara wkoll. Wara li ssepara huwa mar jagħmel xi żmien għand ommu l-attriċi. Imbagħad kien ġie żmien meta reġa rranġa mal-mara u reġa mar jgħix magħha. Ikkonferma li għamlu perjodu jgħixu flimkien u mbagħad jerġgħu jiggieldu u baqgħu għeddejjin hekk. Meta kien jiggieled kien imur għand ommu fid-dar tagħha. Imma kien hemm drabi meta mar jgħix f'appartament t'ommu ġewwa Bugibba. Huma b'kollox sitt aħwa. Huwa qal li t-testment li kien sar mill-ġenituri tiegħu kienet uriethulu ommu. Fit-testment, hu u ħutu huma werrieta ta' missierhom. Mal-mewt ta' missierhom ommu ddecidiet li tmur tgħix ma' oħtu ż-żgħira Mary li tgħix B'Kara wkoll.

Il-konvenut ikkonferma li l-fond ta' Triq il-Plejju B'Kara, u ċioe' l-fond li fih kienu jgħixu l-ġenituri, ingħatalu b'donazzjoni minn ommu. Huwa qal li għandu l-obbligu li jagħti lil ħutu sehemhom mill-post hekk kif tmur ommhom skont il-kundizzjonijiet tal-istess kuntratt. Is-somma nvoluta hija ta' circa €200,000. Mad-dar hemm ukoll garaxx li ommu tatulu wkoll.

Mistoqsi mill-Qorti stess x'kienet ir-raġuni li saret id-donazzjoni tal-post minn naħa t'ommu huwa qal li dan sar għax oħtu Carmen Camilleri kienet serqet mingħand ommu nofs il-post tar-Rabat. Huwa spjega li ommu kienet tat xi prokura lil Carmen u din bil-prokura qabdet u trasferiet dan il-post lil terza persuna Iman Castagna li jiġi r-raġel tat-tifla ta' din Carmen. Ommu tgħid li l-post tar-Rabat kien kollu tagħha. Imbagħad meta ommu marret tgħix ma' Mary

²⁴ Fol 148

qalet li kien ikollha l-argumenti magħha. Lill-konvenut qaltu li riedet tmur tgħix f' darha.

Fid-dar t'ommu kien ilu circa 27 sena ma jsir xi xogħol. Qabel ma ġiet ommu tgħix hemm hu ħa ħsieb jagħmel id-drenagġ, dawl u ilma, kisi u ħafna affarijiet. Qabbad in-nies u hallas kollox minn butu. Għamel spiża ta' €65,000 u għandu l-irċevuti. Ommu marret tgħix miegħu imma telqet xi miljun darba. Huwa kien kera penthouse B'Kara u ma kienx qed jgħix fid-dar ta' Triq il-Plejju B'Kara. Imbagħad sid il-penthouse riedha u kellu jikri band'oħra. Huwa kompli jgħid li ommu kienet għamlet xi tlieta jew erba' xhur tgħix miegħu fil-penthouse.

Kienet ommu li qaltu biex jirrangja d-daru biex jagħmel dan kellu jarmi l-affarijiet antiki li kien hemm. Fil-post għamlu d-drenagġ, il-madum, il-kmamar tal-banju, spare bedrooms, shower ħalli ommu jkollha fejn tinħasel, dawl u ilma. Li fadal hu li timla l-post bl-għamara, jitqiegħdu l-bibien u l-kċina għadha ma saritx. Qal ukoll li ma kienx hu li ppropona lin-nutar Miriam Spiteri Debono biex għandha jsir il-kuntratt ta' donazzjoni iżda ommu stess peress li hi u missieru kienu jinqdew biha.

L-ewwel darba hu kien ħa lil ommu għand in-nutar Ruben Debono biex issir id-donazzjoni iżda hija rrifjutat għax qaltu li ma taħdimx b'dak in-nutar. Il-konvenut qal li kienet ommu li ssugġerietlu li ssir id-donazzjoni. Fil-pubblikazzjoni tal-kuntratt tad-donazzjoni kien hemm preżenti tnejn minn ħutu mentri t-tliet ħutu li għandhom il-legittima ma kinux hemm (lil dawn huwa ma jkellimhomx). Kienu anke preżenti Dr Yanica Caruana u Dr Mark Vassallo.

Qal ukoll li ommu ma tatux flus relatati max-xogħlijiet. Ommu anke karta ffirmatlu fuq l-ispejjeż li għamel fil-post. U anke fuq dan kienu nvoluti n-nutar Spiteri Debono u l-avukati Mark Vassallo u Yanica Caruana. Mistoqsi mill-Qorti il-għala huwa nkariga lil dawn l-avukati kien għax hu qatt ma kien involut f'dawn it-tip t'affarijiet. Mistoqsi jekk ommu kellhiex assistenza t'avukat huwa

wiegeb li ommu kellha lin-nutar. Hu jaf li saħansitra l-avukat Mark Vassallo tkellem m'ommu fil-privat biex jaċċerta ruħu li ma kien hemm ħadd qed jheddidha. Il-konvenut qal li hu spicċa ma jkellimx lil ħutu minħabba ommu. Issa ommu qasmet il-kamra u qed tagħmilha ma' ħutu li hu ma jkellimx. Huwa kkonferma li d-donazzjoni ta' Triq il-Plejju grat minħabba post li ommu kellha r-Rabat. Iz-zija ta' ommu mietet fl-1989 u ma kellha lil ħadd bħala tfal u raġel. Il-wirt tagħha kien fuq oħt ommu li tgħix l-Awstralja. Qatt ma reġgħet għet Malta. Skont ma qaltu ommu, din qaltilha li jekk hemm xi flus għandha tibgħathomlha u l-bqija żzommu għaliha għax hi kienet tieħu ħsieb liz-zija. Dak iż-żmien missieru kien għadu ħaj. Dan skont kif irrakuntatlu ommu. Imbagħad kien hemm tnejn minn nies li daħlu fix-xena u bdew jallegaw li taw xi servigi liz-zija t'ommu u ommu spicċat b'kawża l-Qorti li rebħet. Mistoqsi mill-Qorti jekk ommu għandhiex xi mard huwa qal li safejn jaf hu ommu kellha kanċer u hu ha ħsieb iħallsilha l-kura. Ma kienx konsapevoli ta' mard iehor li kellha.

F'xhieda sussegwenti li ta għad-domandi tad-difensur tal-attriċi²⁵ huwa ma kienx jaf jekk kinux saru xi tiswijiet mill-ġenituri fid-dar tagħhom ta' B'Kara. Huwa ma ftakarx meta l-aħħar li kien għex hemm. Huwa kkonferma li meta kien jgħix hemm id-dar kienet mgħammra bil-faċilitajiet kollha biex wiehed seta' jgħix fiha. Insista li x-xogħlijiet li għamel saru fuq ordnijiet t'ommu.

Għal dak li jikkonċerna l-kuntratt ta' donazzjoni tad-dar ta' B'Kara huwa qal li kien hu stess li ppropona li jkollha l-użufrutt.

Hemm tlett ħutu li huwa ma jkellimx – Isabelle Briffa, Twanny Pace u Carmen Camilleri. Dwar l-incident tas-serratura qal li meta kien sar jaf li ommu daħħlet lil dawn it-tlett ħutu huwa biddel is-serratura.

²⁵ Fol 165 et seq

Preżentament id-dar mhijiex fi stat abitabbli. Sa fejn jaf huwa, it-taxxa tad-dokumenti fuq il-kuntratt tħallset minn ommu. Lin-nutar ħallasha kollox hu u ċioe' circa €24,000. Dan jinkludi t-taxxa tal-post u l-garaxx. Lin-nutar kien ħallasha wkoll tar-riċerki li kienet għamlet qabel ma saru l-kuntratt. Huwa qal li dan il-ħlas sar bi flus kontanti li huwa kellu minn qliegħ personali tiegħu mill-ħames ħwienet li kellu.

Il-konvenut qal li ommu qaltlu li oħtu l-kbira Carmen Camilleri kienet serqithom post ir-Rabat. Qaltlu "mela li jibqa' huwa tiegħek u taż-żewġ ħutek l-oħra" u dawn huma Mary Borg u Joseph Pace. Ommu qaltlu li d-donazzjoni se ssir f'ismu u jagħti s-sehem dovut liż-żewġ ħutu appena msemmija. Ommu ma qaltlux x'inhum dan is-sehem u lanqas semmietlu ċifri.

Missieru kien ħalla lil ommu nofs sehem mill-garaxx. In-nofs sehem l-ieħor ħallieh lil uliedu. Għal dak li jirrigwarda d-dar ommu għandha biss nofsa. Hu qal li jaf li ħutu Joseph Pace u Mary Borg għandhom sehem daqsu għall-post u jaf ukoll li minn dak li rċieva mingħand ommu lil ħutu l-oħra Carmen Camilleri, Twanny Pace u Isabelle Briffa jrid itihom sehemhom tal-legittima. Dan fuq il-garaxx u nofs il-post.

Il-konvenut ċaħad li huwa qatt għamel pressjoni fuq ommu u qalilha biex taqleb il-proprjeta' ta' Triq il-Plejju f'ismu għax Carmen Camilleri m'għandha dritt għal xejn. Ommu kienet tgħid li Carmen m'għandha dritt tieħu xejn. Huwa saħaq li ommu gidbet meta qalet li hu kien jheddidha. Hu m'heddidiex lil ommu. Minħabba dak li qaltlu ommu huwa spicċa ġġieled ma' ħutu.

Mistoqsi jekk ommu qattx qaltlu li hi lesta tagħmel id-donazzjoni iżda bil-fakulta' li tirrevediha huwa qal li dan ma kienx il-każ. Ommu ffirmat quddiem in-nutar fil-preżenza ta' żewġ avukati u huwa fehem li staqsewha u raw x'kienet il-volonta' tagħha. Anzi qal li kien hu li ried jipprotegi lil ommu u qal lin-nutar li ommu ma jkollhiex dritt fuq il-post biss jekk tmut. Mistoqsi jekk dakinhar tal-

pubblikazzjoni tal-kuntratt ommu kinitx tiflaħ huwa rrisponda li hi ma kinitx qaltlu li ma tiflaħx.

Žid il-konvenut li ma kienx jidhirlu li ommu għandha xi proprjeta' oħra apparti l-garaxx u d-dar. Għall-mistoqsija dwar il-għala ommu tat il-fond lilu biss u mhux lil ħutu l-oħra huwa wieġeb li din ommu trid tirispondiha. Hu ma qgħadx isaqsija il-għala ma jidhrux ukoll ħutu Joseph Pace u Mary Borg ladarba hi qaltlu li huma għandu jkollhom sehem miż-żewġ postijiet.

Huwa kkonferma li oħtu Mary Borg kellha prokura mingħand ommu. Kien hu li ssuġġerielha li tagħmilha peress li kienet ser tkun qed tgħix magħha. Huwa zied jgħid li l-prokura li għamlet ommu fuq ismu huwa qatt ma wżaha imma hi kienet tagħtielu biex jiġġieled għall-post tar-Rabat li kienet hadet oħtu Carmen.

Huwa kkonferma li lill-ommu qatt ma taha flus kontanti. Is-somma ta' €65,000 tirreferi għal xogħlijiet li huwa għamel fil-fond ta' Triq il-Plejja, B'Kara ċioe' dak li tatu ommu. Huwa kien għamilha ċara m'ommu li fil-post kien ser jagħmel l-ispejjeż minn butu iżda ppretenda li l-flus ma jkunx ħariġhom kollha ladarba ħutu kellhom sehem mill-post u għalhekk sar il-kuntratt. Qal li effettivament huwa nefaq ħafna aktar minn €65,000. Id-dar għabha ġebel u saqaf, għamel ħafna xogħlijiet u anke kamra tas-sodda fil-garaxx għamel.

Qal ukoll li ommu xtaqet tixtri qabar fil-Qrendi u hu rranġalha u ħareġ il-flus hu pero' l-kuntratt sar f'ismu. Ommu qegħda tgħid li ffirmat għalih.

F'xhieda ulterjuri²⁶ huwa ppreżenta l-irċevuta tax-xiri tal-qabar²⁷ u qal li l-flus għabhom mill-qlieġ tiegħu mix-xogħol li għamel. Il-flus kienu għandu u mhux depożitati l-Bank. Huwa ċaħad li ommu tatu xi flus biex jixtri l-qabar. Ippreżenta

²⁶ Fol 219 et seq

²⁷ Fol 222 et seq

wkoll riċevuti ta' xi xogħlijiet li saru fid-dar ta' B'Kara²⁸. Qal li oħrajn kienu għadhom ma tawhx riċevuta.

Dwar il-kuntratt tas-€65,000 huwa qal li ommu qatt ma rċeviet flus iżda dan sar minhabba l-ispejjeż li huwa għamel fl-interest t'ommu. Peress li kien fadal xi xogħlijiet pendent huwa qal li jekk ommu tiddeċiedi li ma tridx tagħmilhom inaqqashom mill-ispejjeż tas-€65,000.

Huwa ċaħad li ommu għaddietlu €2,500. Qal li darba kienet tatu €2,000 meta kienet tgħix għand huħ Joe Pace u meta tathomlu huwa kien wassalha l-Bank Hal Balzan.

Mill-bank ommu rċeviet is-somma ta' €21,500. Safejn jiftakar dan iċ-ċekk ħadu hu u tah lil ommu. Ma jafx fejn gie depożitat iċ-ċekk. Fuq iċ-ċekk għaraf il-firma tiegħu u ta' ommu. Huwa ma jafx għalfejn iffirma dak iċ-ċekk pero' nsista li s-somma hemm indikata ommu qatt ma tathielu. Anke jekk sarrfu hu iċ-ċekk il-flus ma ħadhomx.

F'**xhieda ulterjuri**²⁹ huwa qal li l-problemi bdew meta kien hemm raba' taz-zija tiegħu jew ta' ommu li tgħix ir-Rabat u beda l-argument għax ħaditha oħtu Carmen wahedha u daħqet b'ommu u missieru għax din suppost inbiegħet u ħadu nofs kull wieħed flus. Carmen kienet marret b'karta għand ommu u ffirmathielha mingħajr ma kienet taf x'iffirmat. Imbagħad kienu ltaqgħu il-bqija tal-aħwa (mingħajr Carmen u ħuhom l-ieħor Joe) għand il-ġenituri għax kienu ser ifittxu lil oħthom carmen bil-Qorti iżda mbagħad missierhom qalilhom biex ma jfittxuha xejn u milli kien baqa' kienu jaqilgħuha 'l barra.

²⁸ Fol 228 et seq

²⁹ Fol 96 et seq

Missierhom miet fis-26 ta' Marzu 2011 u dak iż-żmien ommu kienet tgħix ma' oħthom iż-żgħira Mary Borg. Dakinhar li miet missierhom kien mar huħ Joe Pace u li kien għalih jinfetaħ it-testment dakinhar stess biex jieħu sehemu għax kellu problema ta' flus peress li kien jilgħabhom. Il-konvenut qal li hu stess ġieli għen lil huħ finanzjarjament.

Sakemm il-konvenut kien għadu qed jagħmel il-preparamenti għall-funeral sab familjari oħra li ġew għall-wirt.

Semma wkoll kwistjoni fuq il-flus fejn qal ukoll li dakinhar jew l-għada tal-funeral ommu u oħtu Mary kienu ħadu xi €23,000 mid-dar. Dan qaltlu bih ommu stess.

Huwa rrefera wkoll għal episodju fejn huwa kien rieqed id-dar ta' B'Kara u marret ommu u qabdet tibki. Staqsija xi ġralha u qaltlu li ma kienx fadlilha flus biex tixtri l-qabar. Ftit tal-ħin wara marret oħtu Mary u bintha u staqsija kif ommha spiċċat bla flus u talabha rendikont ta' fejn spiċċaw il-flus t'ommmhom. Ommu kienet qaltlu li kellha €26,000 u oħtu qaltlu €23,000 u hu kkonċeda €3,000. Meta għamlu l-kontijiet qablu fuq €20,500 u hu ppretenda spjegazzjoni ta' fejn marru r-rimanenti flus. Imbagħad matul il-lejl kien ftakar li ommu kienet ħallset €2,500 suċċessjoni u ċempel lil oħtu u l-biċċa waqfet hemm.

Dwar id-donazzjoni tal-fond huwa qal li dan kien sar bi ftehim minn qabel ma' ommu, missieru u ħutu minbarra Carmen. Dan il-ftehim kien minħabba dak li kienet ħaditilhom Carmen. Il-konvenut ħallas l-ispejjeż kollha li kienu nvoluti. Fuq is-sehem tal-wirt ta' missieru huwa kien diġa' ħallas lil huħ Joe sehemu u dan anke ffirma quddiem l-avukat Mark Vassallo li rċevihom. Qal ukoll li meta ommu marret għand in-nutar Spiteri Debono huħ Joe mar hemm dejjem u allura kien jaf x'inhu għaddej, l-istess bħal oħtu Mary Borg.

Il-konvenut saħaq li ma kien hemm ebda mument li fih ommu qaltlu li l-kuntratt ta' donazzjoni ma riditx tagħmlu u lanqas indikatlu li kienet qed tibza minnu. Huwa allega li ommu spiccat il-Qorti minhabba hutu. Darba lil ommu kien offriha li flok joqogħdu jargumentaw bit-telefon itihom il-post u jigu clear u hi qaltlu li ser tieħu parir mingħand avukat. Wara dan il-parir hi qaltlu li skont il-parir kellhom ibiegħu kollox u jaqsmu u hu qalilha li dan ma kienx ġust għax hu kien nefaq il-flus biex jirringa d-dar.

Dwar il-kuntratt ta' kostituzzjoni ta' debitu ta' €65,000 huwa xehed li l-isfond għalih kien li ommu kellha argument ma' oħtu dwar is-€26,000 li ġew €23,000 u qaltlu biex jirringalha d-dar halli tmur lura f'darha. Huwa qalilha li kien lest jagħmel dan iżda l-flus tal-ispejjeż riedhom. Hu esibixxa l-irċevuti tal-ispejjeż. Hemm minnhom huma bla VAT għax kieku jitolgħu aktar għax ix-xogħol mhux magħluq.

Dwar iskrittura li saret għand in-Nutar Ruben Debono huwa qal ukoll li dan lil ommu kien fehemha l-affarijiet qabel hija ffirmat. Anke dwar il-kuntratt li sar quddiem in-nutar Spiteri Debono huwa kkonferma li l-avukat Mark Vassallo għajjat lil ommu waħedha u kellimha għalkemm ma jafx x'qalilha. Reġgħu tkellmu anke quddiem in-nutar u quddiem kulhadd u hi kienet taf x'iffirmat. Fil-fatt anke huħ Joe Pace u Mary Borg bieghulu sehemhom.

Huwa caħad li qatt sforza lil ommu biex tagħmel dawn il-kuntratti.

Huwa sfidaha quddiem il-Qorti li kien qalilha biex jekk trid tieħu lura l-post u l-garaxx basta jħallsuh tal-ispejjeż u jekk fil-każ lanqas joqogħdu fuq l-irċevuti tiegħu biss iżda jqabbdu espert tal-Qorti u kien lest joqgħod għal dak li jgħid l-espert. Imma ommu kull ma reġgħet qaltlu kien li skont il-parir li taha l-avukat tagħha il-post kellu jinbiegħ u r-rikavat jinqasam.

Huwa reġa xehed³⁰ u qal li hu Joe kien jaf dak li kienu qed jagħmlu hu u ommu u kien prezenti għand in-Nutar Spiteri Debono. Quddiem in-nutar kienu wkoll ftehm u li meta tmut ommhom il-konvenut kellu jhallas sehem hutu (legittima).

In **kontro-eżami**³¹, mistoqsi mill-avukat tal-attribuci biex jikkonferma jekk ix-xogħlijiet li għamel fid-dar t'ommu kienx hu li ddecieda dwarhom u x'tip ta' xogħol kien ser jagħmel il-konvenut qal li dan ma kienx il-każ għax f'dak il-perjodu ommu kienet iġġieldet m'ohtu Mary u qaltli biex jirrangalha d-dar halli tmur lura tgħix hemm. Qal li ommu qaltli biex jirrangha kull m'hemm. Huwa tkellem m'ommu li ser jibdel kollox u bidel kollox.

Qabel li fost l-affarijiet li għamel huwa waqqa' xi hitan u fetah xi kmamar. Ommu ma qaltlux speċifikament biex jagħmel dan iżda reġa qal li ommu halliet f'idejh u hu hekk għamel.

Qabel ukoll li kien hemm xi żmien li biddel is-serratura tad-dar għax ommu dahhlet lil hutu d-dar mingħajr il-permess tiegħu u dawn ma kellhomx dritt jidhlu hemm. Imbagħad iżda laħqu ftehim u taha ċ-ċavetta u għadha tidhol sal-lum x'hin trid u x'hin joghġobha. Qal li l-post kien lest għal ommu biex tgħix fih għax għamel żewġ kmamar tas-sodda, *shower* u kamra tal-banju. M'hemmx il-kċina u fil-fatt waqaf għax kellu argument m'ommu. Ix-xogħlijiet bdew circa xi sena wara l-mewt ta' missieru. Hu ma kienx f'qagħda jgħid jekk ommu ilhiex is-snin jew le ma tidhol fid-dar peress hu ma jkunx id-dar u hija għandha ċ-ċavetta. Ukoll sa fejn ftakar, ix-xogħlijiet bdew xi sena wara li ommu tatu d-dar u l-garaxx b'donazzjoni.

Kienet ommu li għażlet lin-nutar Spiteri Debono biex saru l-kuntratt ta' donazzjoni tad-dar u l-garaxx.

³⁰ Fol 419

³¹ Fol 424 et seq

Dwar iċ-ċifra ta' €65,000 huwa qal li din ma kinitx tinkludi l-kċina għax ma kinitx għadha lesta iżda kienet ċifra bażata fuq l-irċevuti esibiti.

Wara d-donazzjoni tad-dar ommu kien fadlilha biss l-użufrutt. Mistoqsi ripetutamente allura kif kien qiegħed jippretendi li ommu thallsu tax-xogħlijiet li kien għamel fid-dar meta d-dar issa hija tiegħu u ommu għandha biss it-tgawdija huwa wiegħeb li dak kien il-ftehim minn qabel. Dwar id-donazzjoni qal iżda li huwa xorta ried iħallas is-sehem dovut lil ħutu.

Il-konvenut qabel li parti mid-dar kien jużaha biex isir xi logħob minnha u kellu magni tal-logħob. Ommu għieli marret u kien hemm in-nies jilagħbu toqgħod hemm. Mistoqsi jekk ommu tatux il-kunsens għal dan huwa qal li la l-post gie tiegħu ma kellux bżonn il-kunsens tagħha.

Mistoqsi dwar il-qabar tal-Qrendi qal li jista' jagħti l-każ li ommu applikat għalih waħedha iżda ma kienx ċert. Qal pero' li l-irċevuti tal-qabar kienu fuq ismu għax kollu hu ħallsu. Huwa semma l-episodju meta ommu marret id-dar u bdiet tibki għax riedet tixtri qabar u qaltli li ma kellhiex flus. Kien għalhekk li xtrah hu għalkemm fuq il-kuntratt dehret ommu f'ismu. Għal bidu ried jagħmlu fuq ir-raġel t'oħtu iżda meta mbagħad beda jqum l-inkwiet fil-familja ddeċieda li la ser johroġ il-flus huwa l-qabar kellu jkun f'ismu.

Mistoqsi dwar il-prokura ġenerali li tatu ommu qal li hi tathielu biex hu jkun jista' jfittex lil oħtu tal-post li serqet lill-ġenituri tagħhom.

16. Xehdet is-**Surgent WPS 301 Lorraine Vella**³² li qalet li fl-10 t'April 2014 hija rċeviet kwerela kontra l-konvenut għax kien biddel is-serratura u ma tax ċavetta lill-ommu. Meta l-Pulizija bagħtu għalih huwa qalilhom li r-residenza

³² Fol 153 et seq

hija tiegħu u li għandu l-kuntratt ukoll. Qal li vera kien biddel is-serratura u ommu ma kellhiex aċċess pero' fil-fehma tiegħu hu kellu dritt jagħmel dan peress li ommu kienet qed iddaħħal lil uliedha wkoll u hu ma kienx f'relazzjoni tajba magħhom. Kull darba li ġibed l-attenzjoni t'ommu dwar dan hi ma tatx każ. Meta ħadilhom il-kuntratt huma raw li ommu xorta kellha l-użufrutt tal-post u għalhekk kellha dritt għaċ-ċavetta. Hu qalilha li ma kellu ebda problema li jagħtiha ċ-ċavetta lil ommu basta ħutu ma jidhlux fil-proprjeta'. Lill-pulizija kien ħadilhom ċavetta u x-xhud kienet ċomplet lill-attriċi biex tmur għaliha Izda mbagħad il-pulizija ġew infurmati li ċ-ċavetta ma kinitx qablet mas-serratura u għalhekk ħarġu l-akkużi fil-konfront tiegħu. Ix-xhud ma kinitx taf x'kien l-eżitu ta' dawk il-proċeduri pero'. Mistoqsija jekk tafx li in segwitu għall-intervent tal-pulizija l-konvenut kienx ħa ċavetta oħra l-għassa x-xhud wiegħbet li ma kinitx taf f'dan għalkemm din il-ħaġa setgħet saret waqt shift ieħor.

17. Xehed **Fr Mario Mifsud, ex kappillan tal-Qrendi**³³ li pero' ma ftakarx dettalji speċifiċi dwar il-kuntratt tax-xiri tal-qabar mertu ta' dawn il-proċeduri.

18. Xehdet **Doris Micallef, rappreżentanta tal-HSBC Bank (Malta)**³⁴ li esibiet u xehdet dwar kontijiet bankarji miżmuma minn Carmelo Pace waħdu kif ukoll flimkien ma' martu l-attriċi. Hija kienet irċeviet ċekk ta' aktar minn €21,000 li ġie msarraġ minnha u ma ġiex depożitat mal-Bank.

Qalet ukoll li mir-riċerki tagħhom irriżulta li bħala *settlement* għalqu 3 kontijiet: wieħed savings, wieħed kurrenti u wieħed fiġs. Kien sar qbil bejn l-attriċi u l-eredi u qablu li l-flus f'dawn il-kontijiet jinqasmu nofs bin-nofs.

19. Xehed **Joseph Pace, iben l-attriċi**³⁵, li ddeskriva s-sitwazzjoni bejn is-sitt aħwa bħala waħda ħażina ħafna (fi kliemu "infern"). Dan għax hu qabad lil huħ

³³ Fol 170 et seq

³⁴ Fol 156 et seq u fol 177 et seq

³⁵ Seduta tat-12 ta' Marzu 2015

il-konvenut Patrick b'karta li kien qiegħed jgħaffeg. Huma kienu ser jaqsmu u lil tlieta minnhom ommhom kienet ser ittihom u lit-tlieta l-oħra le. Ix-xhud qal li ommhom kienet imbezża mill-konvenut. Qal li oħtu Mary qaltlu aktar min darba li l-konvenut kien ser joħdilhom kollox mill-wirt u l-aħwa inqasmu f'zewg gruppi. Huwa ppreżenta diversi dokumenti. Esibixxa riċevuta datata 14 ta' Novembru 2011³⁶ permezz ta' liema ddikjara li kien qiegħed jirċievi mingħand il-konvenut Patrick is-somma ta' €7,500 bħala ħlas għas-saldu għat-trasferiment ta' sehemu mill-wirt ta' missierhom Carmelo Pace. Ix-xhud qal li ma kienx jaf minn fejn għab dawn il-flus il-konvenut peress li ma jaħdimx.

Ix-xhud esibixxa wkoll dokument ieħor li kienet tatuli n-nutara Spiteri Debono wara li kienet qratu meta marru għandha³⁷. F'dan id-dokument il-konvenut Patrick kien iffirma dikjarazzjoni li rċieva lura mingħand in-Nutar Miriam Spiteri Debono ammont ta' sitt elef ewro (€6,000) skont dak kif jirriżulta mill-kontijiet li jidhru fid-dokument u ddikjara wkoll li m'għandu l-ebda pretensjoni kontra l-istess nutar naxxenti minn dawn il-kontijiet.

Ix-xhud żied jgħid li qabel ma' miet missieru ommhom kienet tgħix fid-dar ta' B'Kara. Fl-aħħar sena qabel ma miet missierhom huwa qal li l-konvenut ma kienx jgħix f'dik id-dar. Kien imur hemm spiss u ddeskriva l-ambjenti tad-dar.

Qal ukoll li ommu kienet ser tagħmel kuntratt biex tinqasam id-dar ta' B'Kara bejnu, bejn Patrick u bejn oħthom Mary. Muri l-kuntratti li permezz tagħhom l-attriċi tat b'donazzjoni lill-konvenut in-nofs indiviż tagħha mill-fond ta' B'Kara u l-garaxx anness miegħu huwa qal li ma jafx bihom. Izda kien jaf bil-kuntratt ta' kostituzzjoni ta' debitu tad-9 ta' Jannar 2012 għax sabu qalb karti oħra meta kien għand ommu. La ommu u lanqas Patrick pero' qatt ma qalulu b'dan il-kuntratt. Pero' kien hemm okkażjoni fl-2014 meta x-xhud kien mar għand ommu

³⁶ Fol 215

³⁷ Fol 216

u kien hemm Patrick u lil ommu qalilha biex tgħidlu li hu (Patrick) kien sellifha €65,000. Ukoll qalb il-karti t'ommu sab il-prokura ġenerali tal-21 ta' Marzu 2012, liema prokura wkoll ma kienx jaf biha qabel.

Huwa ftakar ukoll meta attenda għall-laqgħa l-HSBC biex jinqasmu l-flus u hu kien ha circa €3,000. Sehem ommhom ta' €21,000 ma jafx min kien iffirma għalih peress li dakinhar hija ma kinitx hemm.

Mistoqsi jekk jafx jekk huħ Patrick kienx silef lil ommu aktar flus oltre l-imsemmija €65,000 tal-kuntratt huwa qal li darba Patrick qallu li kien silef xi €900 lil ommhom biex tagħmel operazzjoni.

Huwa ma kellux idea jekk Patrick kellux f'idejh flus t'ommu. Ix-xhud qal li kien taha €2,500 lil ommu.

In **kontro-eżami**³⁸ huwa qal li tnejn mid-dokumenti li sab ta' ommu kien jaf bihom. Qal li kien jaf li biegh sehemu mid-dar ta' B'Kara lil huħ Patrick. Dan permezz ta' kuntratt tat-18 ta' Novembru 2011³⁹. Skont dan il-kuntratt kien hemm indikat li Patrick kellu jhallas il-prezz tal-bejgħ lill-vendituri (ix-xhud u oħthom Mary Borg) sa mhux aktar tard minn 10 snin mid-data tal-kuntratt. Huwa qal li kien jaf li ommu kienet beħsiebha tagħti b'donazzjoni sehemha mill-post ta' B'Kara lil Patrick u li kien għalhekk li x-xhud biegh sehemu lil Patrick iżda nsista li huwa kien aċċetta li jbiegħ għax iħobb lil ommu u għalaq għajnejh. Ammetta li hu ma kienx rikattat minn huħ biex jersaq għal tali bejgħ għalkemm qal li ommu kienet rikattata għax ma riditx ittihulu l-post lil Patrick.

Qal ukoll li meta marru l-ewwel darba għand in-nutar huwa kien iddubita li huħ iħallsu s-€7,500 peress li ma kienx jaħdem. Ġie suggerit lil Patrick kien anke hallaslu ħafna dejn li kien għamel fuq il-logħob iżda x-xhud ammetta biss li forsi

³⁸ Fol 258 et seq

³⁹ Fol 287 et seq

kull ma tah kien xi mitejn jew tlett mitt lira Maltin. Qal li Patrick kien ħallas il-boll fuq il-kuntratt tan-nutar Spiteri Debono u ma talabomlux.

Mistoqsi dwar l-għamara fid-dar ta' B'Kara rriżulta li din kienet ilha ħafna snin bil-kċina li kienet ilha circa għoxrin sena.

Mistoqsi jekk kienx preżenti għand in-nutar dakinhar li ommu tat id-donazzjoni lil Patrick tad-dar u tal-garaxx ta' B'Kara huwa ma dehrlux li kien hemm.

Qal li ommu darbtejn marret tgħix għandu għal perjodi ta' sitt xhur kull darba.

F'**xhieda ulterjuri**⁴⁰ huwa għamel kjarifika dwar il-prokura li kienet ingħatat lill-konvenut. Qal li l-prokura kienet gabithielu ommu meta marret miegħu it-tieni perjodu ta' sitt xhur. Huwa mar għand in-nutar Spiteri Debono u qalilha x'kien għamlilhom Patrick. Qalilha li dakinhar filgħaxija kien ser imur m'ommu biex jirrangaw l-affarijiet halli jinqasmu l-affarijiet bejn sitta. X'hin wasal hdejn il-bieb ta' barra ir-raġel tan-nutar u talbu biex jagħmel kopja tad-dokument u hu aċċetta. Imbagħad wara nofsinha irċieva telefonata mingħand huħ Patrick u qallu xejn flus u qatagħlu t-telefon. Wara x-xhud ċempel lil huħ Twanny u qallu b'kollox għax kien inkwetat.

20. Xehed **Joseph Saliba għan-nom tal-ETC**⁴¹ li ta nformazzjoni dwar l-istorja tal-impjegat tal-konvenut Patrick Pace. Huwa xehed li l-aħħar darba li kien jidher impjegat il-konvenut Pace kien fit-3 ta' Jannar 1990 u wara dak il-perjodu kien qiegħed jirreġistra għax-xogħol.

21. Xehed **in-nutar Reuben Debono**⁴² li ntablab jispjega ċ-ċirkustanzi li fihom kien ippublika l-kostituzzjoni ta' debitu tad-9 ta' Jannar 2012. Huwa qal li kien kellmu l-konvenut li qallu li ried jagħmel skrittura jew kostituzzjoni ta' debitu

⁴⁰ Fol 333 et seq

⁴¹ Fol 303 et seq

⁴² Fol 305 et seq

skont parir li ħa għaliex għamel xi xogħlijiet fid-dar t'ommu u ried jisalvagwardja l-ħlas li ħareġ bil-quddiem bħala garanzija. Ix-xogħlijiet li allegatament saru minn Pace fid-dar ma ssemmewx. Fil-preżenza tiegħu m'għaddewx flus. Dakinhar l-attriċi ma kinitx assistita. Kienu preżenti biss hija u binha. In-nutar qralhom il-kuntratt, spjegalhom x'qed jiġri u ffirmaw bil-volonta' tagħhom. Patrick Pace qatt ma urieh riċevuti.

22. Xehdet in-**Nutar Miriam Spiteri Debono**⁴³ li qalet li huwa kien jaf lill-attriċi u lil żewġha peress li t-tnejn huma minn B'Kara u kienet anke attiva politikament fuq dak id-distrett. Ftakret li darba kien lejn l-2000 jew l-2002 li marru għandha għax bieġu xi garaxx lil waħda mit-tfal tagħhom, imbagħad kienu reġġu marru fl-2007 biex jagħmlu testament. Hija ddiskutiet magħhom u kellha l-impressjoni li dan kien ser ikun testament fejn kollox ikun fuq il-konjuġi u t-tfal jirtu r-residwu. Hija pero' spjegatilhom ukoll, kif tagħmel dejjem, li f'dak il-każ it-tfal dejjem ikollhom dritt għall-legittima. Izda meta reġġu marru kellha tbiddel l-abbozz għax riedu li lill-attriċi żewġha jhallilha nofs il-garaxx u ħallielha l-flejjes kollha u x-xhud qalet lir-raġel tal-attriċi li b'dak il-mod huma kien ser ikollhom bżonn il-firma ta' wliedhom. In-nutar qalet li ma kinitx taf lit-tfal kollha tal-koppja Pace.

Għall-*causa mortis* wara l-mewt tal-missier kienu preżenti tlieta mill-ulied – Patrick, Joe u Mary ma' ommhom l-attriċi.

Hija rreferiet ukoll għal kuntratt fejn Mary u Joseph bieġu sehemhom mill-wirt ta' missierhom mid-dar tal-ġenituri lill-konvenut.

Qalet ukoll li tlieta minn ulied l-attriċi – Isabelle, Carmen u Twanny qatt ma marru għandha fil-kuntratti tal-2011. Kienu marru biss it-tlieta l-oħra Patrick, Mary u Joe.

⁴³ Fol 308 et seq

Dwar il-kuntratt ta' donazzjoni tal-fond u l-garaxx ta' B'Kara lil Patrick hija qajmet il-punt li dawn is-sitwazzjonijiet familjari fejn ġenitur jagħmel donazzjoni bħal din taf toħloq kunflitt mal-aħwa l-oħra. Dwar l-attriċi x-xhud hasbet li jekk din ikollha xi tgħid ser tiġi qisha qasba mar-riħ iddur bejn uliedha. Ix-xhud qalet li l-attriċi kellha mat-tmenin sena meta' għamlet il-kuntratti mertu tal-proċeduri odjerni.

Ix-xhud ziedet tgħid li għall-bidu d-diskors ma kienx fuq donazzjoni iżda fuq bejgħ. Intqal li x-xhud diskors li kienu qed isiru ħafna spejjeż ta' xogħlijiet fid-dar. In-nutar għall-bidu rat jekk jistax ikun hemm lok għal *datio in solutio* imma talbet li jkollha aktar informazzjoni għax il-valuri msemmija ma kinux negligibbli. Iż-żewġ ħutu li kienu preżenti pero' ma merewhx. Kien aktar Patrick li jitkellem għax l-attriċi hija mara kwieta u ma tantx titkellem. In-nutar ziedet tgħid li t-tlett aħwa Joe, Mary u Patrick kienu qaqoċċa waħda m'omhom.

Hija ziedet tgħid li kellha l-opportunita' li tkellem lill-attriċi waħedha u spjegatilha l-konsegwenzi ta' dak li kienet ser tagħmel. Spjegatilha li l-biża tagħha bħala nutar kienet li ser ikun hemm aktar ġlied u diżgwid. Għalhekk insistiet ukoll li jkollha l-avukat tagħha u n-nutar taf li daħal u lill-attriċi qalilha l-aħħar kelma.

Mistoqsija direttament jekk tenut kont tal-eta' tal-attriċi, hija bħala nutar taħsibx li l-attriċi kienet qed tifhem tajjeb dak li qed jiġri jew li kien hemm xi ftit pressjoni anke minn uħud mill-ulied ix-xhud wiegħbet li ħaġa bħal din ma tistax tgħidha. Qalet li bħala fatt dawn ma sarux mill-lum għal għada u kien hemm perjodu fil-frattemp li wieħed seta' jirtira milli dawn isiru.

Hija qalet ukoll li l-ħlasijiet fuq il-kuntratti in kwistjoni saru mill-konvenut Patrick Pace. Li nkwetaha lin-nutar kien il-fatt li dawn kienu jammontaw għal ħafna spejjeż bħala taxxi (aktar minn €17,000) u hu kien niżżel li kien diżimpjegat. Patrick dejjem *cash* ħallasha u kien dan li nkwetaha.

23. Xehed **in-nutar Joseph Lia**⁴⁴ b'referenza għall-kuntratt tal-11 t'April 2012⁴⁵ rigwardanti x-xiri tal-qabar fil-Qrendi mill-attriċi għan-nom ta' binha l-konvenut Patrick. L-appuntament kien ikkordinah il-kappillan tal-Qrendi. Hu ma ftakarx li Patrick qatt ikkomunika miegħu. Huwa lanqas ma kellu x'jaqsam ma' hlasijiet għax il-kappillan kien ha hsieb jibgħatilhom *statement of fees and expenses* u kien jiġborhomlu hu. Qal ukoll li l-attriċi kienet applikat biex tixtri l-qabar probabilmment a bażi ta' dak li normalment jiġri u ċioe' li meta jkunu laħqu ċerta eta' joqogħdu jinkwetaw fuq haġa jew oħra u jkunu jridu li jsiru fuq uliedhom.

Ikkunsidrat:

In vista tal-fatt li t-talbiet attriċi jolqtu diversi materji li mhumiex kollha konnessi, dawn ser jiġu trattati separatament.

A. Talbiet għall-annullament u rexissjoni ta' kuntratti u prokura ġenerali

In linea ta' principju ġenerali tad-dritt, il-kuntratti għandhom jiġu esegwiti bil-bona fidi, u jobbligaw mhux biss għal dak li jingħad fihom, iżda wkoll għall-konsegwenzi kollha li ġgib magħha l-obbligazzjoni skond ix-xorta tagħha, bl-ekwita`, bl-użu jew bil-ligi (**art.993 tal-Kap.16**). Inltre, fejn il-kliem ta` konvenzjoni mehud fis-sens skond l-uzu tal-kuntratt huwa car, ma hemmx lok ta` interpretazzjoni (**art.1002 tal-Kap.16**).

⁴⁴ Fol 329 et seq

⁴⁵ Fol 75 et seq

Iżda meta l-kunsens ta' xi parti f'kuntratt ikun ivvizzjat, allura dan jolqot direttament wieħed mill-elementi essenzjali għall-validita' tiegħu b'dana li jekk tingieb sal-grad rikjest mill-ligi l-prova li tali kunsens kien effettivament vizzjat allura l-kuntratt ikun sugġett għar-rexissjoni.

Dan hu proprju l-mertu tal-maġġor parti tat-talbiet attriċi.

Dawn it-talbiet huma riferibbli għal:

- i. kuntratti ta' donazzjoni tas-16 ta' Dicembru 2011 tan-nofs indiviż tal-fond u tal-garaxx ta' Triq il-Plejju B'Kara mill-attriċi lill-konvenut;
- ii. kuntratt ta' kostituzzjoni ta' debitu tad-9 ta' Jannar 2012 mill-attriċi lill-konvenut;
- iii. prokura ġenerali istitwita mill-attriċi a favur il-konvenut datata 21 ta' Marzu 2012;
- iv. kuntratt t'akkwist ta' qabar fil-Qrendi tal-11 ta' April 2012.

Il-bażi tat-talbiet attriċi hija li l-kunsens tagħha meta ffirmathom kien vizzjat:

- (a) fir-rigward tal-kuntratt tax-xiri tal-qabar fil-Qrendi għax kien effett minn żball fattwali li wassal biex hi ffirmatu f'isem l-intimat u mhux f'isimha biss; u
- (b) fir-rigward tal-bqija tal-kuntratti u l-prokura ġenerali msemmija minhabba vjolenza u pressjoni morali u koerzjoni adoperata mill-konvenut fil-konfront tagħha permezz ta' għajjat, theddid u pressjoni fuqha.

Dwar din l-istess pressjoni jiġi nnutat illi l-attriċi ġia fin nota msemmija tat-30 ta' Lulju, 2014⁴⁶, kienet infurmat lil Qorti lli hi kienet sugġetta għal pressjoni morali ukoll vjolenza u koerzzjoni b'mod li kienet sfurzata tagħmel dak kollu li kien iġid u jordnalha l-intimat konvenut. Li hi kienet tant ikkontrollata minnu

⁴⁶ Folio 92

f'dak kollu li kienet tagħmel. Tgħid li kienet tibza' tgħid le u spiccat sabiex b'għemiela tagħtu parti sostanzjali minn ġida għad-detriment tagħha u uliedha l-oħra.

Dwar l-allegata vjolenza u pressjoni morali u koerzjoni adoperata mill-konvenut fil-konfront tal-attriċi

L-artikolu 974 tal-Kap 16 tal-Ligijiet ta' Malta li jipprovdi hekk –

“Jekk il-kunsens ikun ġie mogħti bi żball, jew meħud bi vjolenza, jew b'egħmil doluż, ma jkunx jiswa.”

L-artikolu 978 tal-Att ikompli hekk -

“(1) Il-kunsens jitqies meħud bi vjolenza meta l-vjolenza hija tali li taħkem fuq persuna raġonevoli u ġġieghlha tibza' li hija nnifisha jew hwejjigha jistgħu jigu mqieghda għal xejn b'xejn f'perikolu ta' hsara kbira.

(2) F'dawn il-kazijiet għandhom jitqiesu l-eta', is-sess u l-kundizzjoni tal-persuna.”

Ingħad hekk fil-każ **Henry Cassar et vs Lourdes Falzon deċiż fit-28 t'Ottubru 2013**⁴⁷ -

“Illi fil-każ Edgar G Soler noe vs H. H. Sir David Campbell noe (Vol. XXXIII.II.431) ingħad:-

⁴⁷ App Civ 1212/10

'Illi skond il-liġi, il-vjolenza hija kawża ta' nullita tal-kuntratt għaliex tostakola l-liberta' tal-kunsens. Il-vjolenza tikkonsisti f'vie di fatto jew minacci eżerċitati kontra persuna biex jiġi minnha karpit il-kunsens li hija ma tridx tagħti. Hu pero' neċessarju li l-vjolenza morali tkun il-kawża determinanti tal-kuntratt; jiġifieri biex kuntratt ikun suxxettibli li jiġi annullat minħabba l-vjolenza jeħtieġ li l-kunsens ta' waħda mill partijiet ikun ġie estratt bi vjolenza; fi kliem ieħor li l-kunsens ikun il-frott ta' vjolenza eżerċitata li tottjeni dak il-kunsens ... u mhux ir-riżultat aċċidentali ta' vjolenza eżerċitata biex jiġi raġġunt skop divers. Mhux biżżejjed li l-kunsens jiġi mogħti u l-kuntratt ikun sar taħt pressjoni ta' forza nsormontabbli għal dak li jkun ta l-kunsens; għaliex dik il-forza tista' tkun forza naturali u nkonxjenti, u għalhekk – proprjament ma jkunx hemm vjolenza mill-punto di vista ġuridiku. Il-vjolenza trid tkun l-opera ta' persuna li teżerċitaha biex tottjeni l-kunsens.

*“Illi wkoll fis-sentenza **Rosario Bartolo vs Giovanni Bartolo** (Vol.XXIX.II.749) intqal is-segwenti:*

Biex il-vjolenza morali tammonta għall-vizzju tal-kunsens hemm bżonn li tkun determinanti, ingusta u gravi u tali li tagħmel impressjoni fuq persuna raġonevoli u li tiġġenera l-biża' li tesponi ingustament lill-persuna tagħha jew il-ġid tagħha għal dannu gravi ... Il-kwistjoni jekk hemmx vjolenza hija ndaġni li hija mħollija nterament fil-prudenza tal-ġudikant.

*“Infatti skond ma ntqal f'**Edgar G. Soler noe vs H. H. Sir David Campbell noe** (Vol. XXXIII.II.431)*

'... il-vjolenza hija kawża ta' nullita' tal-kuntratt għaliex tostakola l-liberta' tal-kunsens'.

“Kif qalet il-Qorti fil-kawża **Joseph Busuttil noe vs Anthony Zahra**, PA 25/03/2004:

‘Skond il-ġurisprudenza lokali, "biex il-vjolenza morali tammonta għall-vizzju tal-kunsens hemm bżonn li tkun determinanti, ingusta u gravi u tali li tagħmel impressjoni fuq persuna raġonevoli u li tiġġenera l-biża' li tesponi ngustament lill-persuna tagħha jew il-ġid tagħha għal danni gravi. II-kwistjoni jekk hemmx vjolenza hija ndaġini li hija mħollija nterament fil-prudenza tal-Qorti” - "Aquilina vs Ganado", deċiża mill-Onorabbli Qorti ta' l-Appell fis-16 ta' Ġunju, 1995. Din il-Qorti fil-kawża "Grech vs Farrugia", deċiża fit-3 ta' Mejju, 1993, osservat li l-vjolenza bħala vizzju tal-kunsens irid ikun determinanti u jimmanifesta minacci veri u serji lill-persuna tal-komparenti jew tal-familja tiegħu ...

il-minaccja trid tkun gravi u determinanti, b'mod li tinfiċċja fuq il-kunsens ta' dak il-kontraent; irid jirriżulta wkoll li dak il-kontraent kien f'pożizzjoni li ma setax jehles mill-vjolenza jekk mhux billi jiffirma dik l-obbligazzjoni impoġġija quddiemu...

Kif qalet l-Onorabbli Qorti ta' l-Appell fil-kawża "Camilleri vs Vella", deċiża fid-9 ta' Ġunju, 2003, l-istat ta' anzjeta' u turbulenza tal-persuna ma jfissirx li l-kunsens ikun vizjat, għax fin-nuqqas ta' prova ta' theddida ta' vjolenza fiżika impellenti, darba li jirriżulta li l-kontraent kien jaf x'inhu jagħmel, il-kuntratt m'għandux jithassar.’

Fil-każ Norman Zammit et vs Joseph Vella et deċiż fis-26 ta' Marzu 2015 -

*“Il-prinċipji legali li jsostnu tali azzjoni ġew enkapsulati fis-sentenza in Prim Istanza fl-ismijiet **Peter Cassar Torreggiani et vs Onor. Dominic Mintoff noe et** konfermata fl-appell fl-14 ta’ Ottubru 2014. Jingħad hekk:*

“Illi l-vjolenza bil-mezz ta’ theddid hija waħda miċ-ċirkostanzi magħrufa mill-igi li taqa’ fil-kategorija ta’ vizzju tal-kunsens. Minn kliem il-igi, il-vjolenza, bħalma hija t-theddid, hija motiv ta’ nullita’ tal-kuntratt minhabba vizzju tal-kunsens. Iżda huwa maqbul li dak in-nuqqas ma jgħibx nullita’ assoluta tar-rabta kuntrattwali, iżda annullabilita’ tal-istess: jidher li huwa minhabba f’hekk li l-igi tuża l-kelma “motiv ta’ nullita’”. Hija regola li l-Qrati tagħna ilhom snin jimxu magħha li, fejn iqum element ta’ annullabilita’ ta’ kuntratt, it-thassir ta’ dak il-kuntratt irid isir b’azzjoni appożita u mhux permezz ta’ eċċezzjoni. Hekk sar fil-każ tal-lum. Minbarra dan, il-kwestjoni tal-eżistenza u tal-effikaċja tal-vjolenza allegata mill-parti li trid twaqqqa’ l-kuntratt huwa eżerċizzju mħolli fl-apprezzament tal-Qorti;

“Illi, bil-igi, l-kunsens jitqies li jkun meħud taħt vjolenza jekk din taħkem fuq persuna raġonevoli b’mod li għegħilha tibza’ li hija nnifisha jew ħwejjigha jistgħu jitqegħdu għal xejn b’xejn f’periklu ta’ ħsara kbira. Vjolenza bħal din twassal biex iġġib ma jiswiex kuntratt ukoll jekk id-deni mhedded ikun maħsub li jolqot il-persuna jew il-ħwejjeġ tal-mara jew ta’ żewġ il-persuna mhedda jew ta’ dixxendent jew axxendent tagħha;

“Illi biex il-vjolenza thassar il-kunsens, irid jintwera li kienet (a) il-kawża determinant li tkun giegħlet lill-parti li tidher għall-kuntratt, (b) il-frott tal-ħidma tal-persuna li eżerċitatha biex jinkiseb dak il-kunsens u (ċ) li l-kunsens hekk meħud ikun ir-riżultat tal-vjolenza hekk eżerċitata u mhux ir-riżultat aċċidentali ta’ għamil maħsub biex jinkiseb riżultat ieħor. Għalhekk, biex il-vjolenza tkun biżżejjed biex ixxejjen il-kunsens, trid tkun determinanti, gravi u, fuq kollox, ingusta b’mod li tqanqal f’persuna raġonevoli biżgħa li tesponiha

jew lil qarib tagħha għal hsara fil-gid jew fil-persuna tagħha. Huwa miżmum ukoll li biex it-theddida tkun gravi u determinant jrid jintwera (minn min jallega l-vjolenza) li l-parti ma kellhiex mod kif teħles mill-vjolenza eżerċitata fuqha jekk mhux billi tiffirma l-obbligazzjoni li tkun tressqet quddiemha. Madankollu, mhux kull stat ta' ansjeta' jwassal biex kunsens mogħti fuq kuntratt ikun wieħed bla siwi, jekk kemm-il darba jintwera li l-parti kontraenti kienet taf x'inhil tagħmel;”.

Il-principji legali suesposti huma ta' gwida għall-Qorti sabiex tevalwa jekk fiċ-ċirkustanzi partikolari tal-każ tal-lum il-kunsens tal-attriċi kienx ivvizjat bi vjolenza u pressjoni morali u koerzjoni adoperata mill-konvenut fil-konfront tagħha.

Bhala sfond għall-kunsiderazzjonijiet tagħha l-Qorti tinnota li bhala fatt, fl-epoka li saru l-kuntratti u l-prokura generali in kwistjoni l-attriċi kellha circa 82 sena.

Jirriżulta wkoll li matul is-snin id-dinamika tar-relazzjonijiet bejn l-attriċi u wliedha inbidlet aktar minn darba fejn l-omma daqqa kienet tkun f'relazzjoni tajba ma' uħud minn uliedha u daqqa m'oħrajn; u vice-versa.

Ukoll, f'xi żmien qabel ma' miet ir-raġel tal-attriċi, il-konvenut kien għamel xi żmien jgħix magħhom fir-residenza ta' B'Kara u wara li miet missieru Patrick reġa' mar jgħix hemm u baqa' waħdu fid-dar għal xi żmien meta ommu marret tgħix ma' waħda minn uliedha.

Biex wieħed jifhem ukoll l-animu li hemm bejn il-parijiet, fattur kostanti f'kull smieġh li sar quddiem din il-Qorti, basta li tittieħed konjizzjoni tan-nota li ntavola l-Assistant Gudizzjarju Dr. Kevin Camilleri Xurereb, inkarigat minn din

il-Qorti biex jigbor il-provi.⁴⁸ Harsa lejn dak rapportat fl-istess nota, fatt li kienet anke indagat din il-Qorti nnifisha, juri d-disagg li kien hemm jiffermenta bejn il-partijiet. L-alegazzjonijiet ta' konfossa ġew anke u saħansitra indirizzati lejn l-avukati u l-istess Qorti kif fil-fatt ġie raportat lilha.⁴⁹

Il-Qorti għamlet dawn l-osservazzjonijiet peress li fil-fehma tagħha jagħtu stampa, dawl u piż tal-eventi li pprecedew l-iffirmar tal-atti mpunjati quddiem il-Qorti. Ukoll għaliex l-imġieba tal-partijiet tghin ukoll biex il-Qorti tkun tista tagħmel valutazzjoni ġusta ta' l-animu ta' l-attriċi mill-provi prodotti.

Ferm il-premess il-Qorti tqis is-segwenti:

1. Irrizulta mhux biss mill-komportament tal-attriċi quddiem il-Qorti iżda anke mix-xhieda mressqa li, indipendentement mill-eta' avvanzata tagħha, hija mara ta' natura fragli u debboli. In-nutar Miriam Spiteri Debono, li kienet ilha taf lill-familja snin twal iddeskrivietha bħala "*mara kwieta*"⁵⁰ u ta' ftit kliem. Dan *prima facie* diġa jirrendiha anke mentalment u moralment f'pożizzjoni vulnerabbli fejn terzi persuni jistgħu japprofittaw ruħhom u jieħdu vantaġġ minnha;

2. Għall-kuntrarju, mill-komportament tal-konvenut kemm quddiem il-Qorti kif ukoll minn dak li rrizulta mix-xhieda, huwa jemerġi bħala persuna ta' karattru b'saħħtu u sod fejn ftit ftit spicċa ġġieled anke ma' ħutu kollha u f'punt minnhom saħansitra kien ċaħħad lil ommu milli jkollha aċċess fid-dar ta' B'Kara (li hija kellha d-dritt għat-tgawdija tagħha) billi bidel is-serratura tad-dar bla permess u kellha tintervjeni l-pulizija biex tiġi rimedjata s-sitwazzjoni. Xehdu anke tnejn

⁴⁸ Folio 340.

⁴⁹ Ara verbal a folio 418.

⁵⁰ Fol 317

minn ħutu dwaru fejn waħda minnhom, Isabelle, xehdet dwar dak li qaltilha ommha għal mod kif kien jittrattaha Patrick u li anke ried jieħu d-dar f'idejh u lilha jitfagħha f'*home* għalkemm hija ma riditx tmur. Hu l-konvenut, Joseph Pace ukoll qal li ommhom kienet imbezża mill-konvenut. Qal li oħtu Mary qaltlu aktar min darba li l-konvenut kien ser joħdilhom kollox mill-wirt u kien għalhekk li l-aħwa inqas f'zewġ gruppi.

3. Naturalment dawn l-osservazzjonijiet waħedhom m'humhiex konklussivi iżda jixhtu dawl fuq il-kwistjoni li għandha quddiemha u n-natural u l-karattru tal-kontendenti. Dan ukoll fid-dawl tal-fatt li f'sitwazzjonijiet ta' problemi familjari mhuwiex dejjem faċli li xi membri tal-familja jixhdu kontra xulxin speċjalment bħal fil-każ tal-lum fejn omm fetħet kawża kontra binha. B'hekk il-Qorti trid tanalizza kull dettall disponibbli fl-isfond tal-istampa shiħa li wasslet għall-proċedura odjerna.

4. Fatt li mmedjatament jattira attenzjoni u preokkupazzjoni huwa li l-kuntratti mpunjati **saru f'temp qasir ta' 4 xhur** u cioè' bejn Diċembru 2011 u April 2012, liema kuntratti u prokura ġenerali kollha saru mill-attriċi a favur **biss** tal-konvenut b'eskluzjoni tal-bqija tal-aħwa. Dan f'perjodu fejn il-konvenut kien qiegħed jgħix fid-dar ta' B'Kara u eżerċita kontroll fuq ommu anke dwar min setgħet iddaħħal id-dar jew le.

5. Jekk il-Qorti tibda tanalizza l-kuntratti wieħed wieħed tinnota li dwar il-kuntratti tad-donazzjoni tan-nofs indiviż tad-dar u tal-garaxx il-konvenut jixhed li dawn addirittura saru bi qbil sa minn meta missieru kien għadu ħaj bejn il-ġenituri u l-aħwa l-oħra minbarra oħtu Carmen u dan peress li din Carmen kienet "*serqet*" mingħand ommu nofs post ġewwa r-Rabat, liema verżjoni pero' ma ġiet konfermata minn hadd minn ħutu u wisq inqas minn ommu.

6. L-attriċi nveċe tishaq li hija ġiet sfurzata tagħmel dak kollu li kien qed jgħid u jordna l-konvenut, tant li huwa kien jikkontrollaha f'dak kollu li kellha u li kienet tagħmel. Hi kienet tibza tgħid le lill-konvenut u spiċċat biex għaddietlu parti sostanzjali mill-ġid tagħha għad-detriment tagħha u ta' uliedha. Din il-biza tal-attriċi ntweriet anke quddiem din il-Qorti stess fejn għalkemm qalet li wara l-mewt ta' missieru kkapparra kullimkien fid-dar⁵¹ kienet evidentement skomda tagħti hafna dettalji. Infatti l-Qorti kienet kostretta ripetutamente tistaqsiha biex tispjega għalfejn għamlet id-donazzjoni tad-dar u l-garaxx lill-konvenut u li m'għandhiex għalfejn tibza minn hadd. Kien ċar mill-komportament tagħha quddiem il-Qorti li għaliha ma kienx qed ikun faċli li tgħid dak li riedet tgħid u għall-ewwel qalet biss "*issa li sar sar*"⁵², imbagħad waslet biex tgħid li kien il-konvenut li hadha għand in-Nutar u fl-aħħar wara li ġiet solleċitata aktar minn darba biex ma tibzax titkellem ammettiet li huwa kien jheddidha u li hija tibza minnu.

7. Ukoll fir-rigward tal-kuntratti ta' donazzjoni tad-dar u tal-garaxx jiġi nnutat li n-nutar Miriam Spiteri Debono stess mill-ewwel uriet preokkupazzjoni għal dak li kienet ser tiffirma għalih l-attriċi tant li talbitha tiegħu parir legali. Il-Qorti pero' tissottolinea li anke jekk fattwalment, qabel ma ffirmat il-kuntratti ta' donazzjoni l-attriċi ġiet speċifikatament mistoqsija mill-avukat u min-nutar jekk riditx tagħmel dan il-pass u hija wiegħbet fl-affermattiv, dan ma jfissirx li hija ma kinitx afflitta minn pressjoni eżerċitata minn binha Patrick sa minn qabel. Il-konvenut fil-fatt kien qiegħed diġa jgħix waħdu fid-dar u addirittura qabel ma ngħata d-donazzjoni kien diġa' beda jagħmel xi xogħlijiet fiha kif juru uħud mill-irċevuti esibiti (eż a fol 236 u 237). Fattur li jkompli juri dak li l-attriċi svelat u ċioe' li mingħajr ma l-post kien għadu tiegħu, il-konvenut kien diġa' beda jirrangah u jikkapparah għalih u saħansitra spiċċa għamel spazju wkoll biex

⁵¹ Fol 354

⁵² Fol 356

ipogġi kompjuters eċċ fejn setgħu imorru jilgħabu terzi persuni u dan kontra l-volonta' t'ommu.

8. Anke l-fatt li, kif xehdet in-nutar stess, l-ewwel l-intendiment kien li jkun hemm bejgħ iżda hi qaltilhom li dan ma setax iseħħ mingħajr ma jsir hlas ikompli juri n-nebolożita' ta' dak li kien se jseħħ u li qajla jista' jitqies li kien jirrifletti verament dak li riedet l-attriċi;

9. Il-Qorti wara li rat iċ-ċirkustanzi tal-każ hija konvinta li l-attriċi ma ffirmatx il-kuntratt ta' donazzjoni tad-dar u l-garaxx għax verament riedet tgħaddihom lill-konvenut iżda għax bl-atteġjament tiegħu li kien diġa' anke għamel pussess mid-dar ta' B'Kara ħoloq pressjoni fuqha biex tgħaddihielu ad esklużjoni ta' hutu l-oħra;

10. Aghar minn hekk huwa l-kuntratt ta' kostituzzjoni ta' debitu tad-9 ta' Jannar 2012 fejn addirittura wara li l-konvenut xahar qabel kien għadu kemm irċieva d-donazzjoni tan-nofs indiviż tal-fond u tal-garaxx ħa lil ommu għand nutar ieħor biex tikkostwixxi ruħha debitoriċi tiegħu għall-ispejjeż li kien qed jagħmel. Fl-ewwel lok hija diġa' stramba kif ħadha għand nutar differenti minn dik li l-attriċi kienet taħdem biha u dan meta xahar qabel kienu proprju għand in-nutar Spiteri Debono. Mhux biss iżda meta kien ried jeħodha għand in-nutar Ruben Debono għad-donazzjoni tad-dar u l-garaxx l-attriċi kienet diġa' qaltlu le għax hi ma taħdimx bih, madankollu, xahar wara huwa ħadha proprju għand in-nutar Ruben Debono għall-kuntratt ta' kostituzzjoni ta' debitu. Atteġjament li jkompli juri kemm il-konvenut kien qiegħed jimmanipula lil ommu. Iżda fuq kollox ħareġ mill-provi li kien proprju l-konvenut li ħa l-inizjattiva biex jeħodha tagħmel din l-iskrittura meta huwa kien għadu kemm irċieva mingħandha d-donazzjoni tan-nofs indiviż tagħha. Allura dan ikompli johloq ħafna sospetti fuq x'wassal biex l-attriċi ffirmat din l-iskrittura biex tirrendi ruħha debitoriċi tiegħu f'dak l-

ammont sostanzjali meta **xahar qabel**, hija bl-att ta' donazzjoni kienet harget kompletament mix-xena fir-rigward tad-dar u l-garaxx. Il-Qorti hija tal-fehma li din kienet mossa oħra tal-konvenut li għal darb' oħra reġa' mmanipula lil ommu biex tiffirma l-iskrittura msemmja. Ma hemm ebda sens logiku għal din l-iskrittura da parti tal-attriċi u infatti anke mill-mod kif xehdet quddiem din il-Qorti huwa pależi li hi għadha sal-lum ma fehmitx eżatt dak li dahlet għalih bl-iffirmar tagħha għal kostituzzjoni ta' debitu. Konvenjentement il-konvenut ipprova jiġġustifika li x-xogħlijiet fid-dar saru fuq struzzjonijiet u bil-kunsens t'ommu iżda mill-provi rriżulta li hija ma kellhiex kontroll fuq in-natura tax-xogħlijiet li kien qiegħed iwettaq u kemm dawn kienu qed jiswew tant li eventwalment il-konvenut prova jbenġilha li ommu halliet f'idejh. Iżda dan l-atteġjament tal-konvenut għal darb' oħra jkompli jikxef il-pressjoni tal-konvenut fuq ommu biex tiffirma għax huwa faċli għal xi hadd li jibda jagħmel l-ispejjeż kif irid u jonfoq kemm irid biex imbagħad idur fuq haddiehor, għax isibu dgħajjed, li mingħajr ma kien f'kontroll tas-sitwazzjoni jikkostitwixxi ruħu debitur ta' dak il-kreditu. Huwa altament deplorevoli meta dan iseħħ minn iben lejn ommu. Terġa ssostni l-Qorti l-istramberija ta' dan id-debitu li l-omm suppost assumiet volontarjament meta fil-fatt hi kienet ddonnat in-nofs indiviz tagħha tal-propjeta', allura giet illi mhux talli nezzgħet minn tali interess li kellha f'dik li qabel kienet darha⁵³ imma saħansitra suppost għazlet biex terfa fuqha piż finanzjarju konsiderevoli, flejjes ta' tibdiliet fl-istess dar, bla ma hi kellha ebda kontroll fuq l-istess.

11. Fir-rigward imbagħad tal-prokura generali għal darb' oħra rriżulta mix-xhieda li kien il-konvenut stess li esigiha għax fi kliemu stess ommu ma kinitx tifhem. L-attriċi kull m'għamlet kien li segwiet dak li qalilha. Dan juri li kien hu li jiddetta u ommu tesegwixxi mingħajr ma tipprova tmerih. Inoltre l-konvenut

⁵³ Ghajr għad-dritt ta' abitazzjoni li ukoll kienet priva minnu.

ġab l-iskuża li huwa ried il-prokura ġenerali biex ikun jista' jiftaħ kawża lil oħtu li ħaditilhom l-art iżda prova ta' dan qatt ma ġab. Ovvjament bi prokura ġenerali mingħand ommu f'idejh il-konvenut kien f'qagħda li jeżerçita aktar kontroll fuq ommu.

Tqies il-Qorti li hija propju l-attitudni u l-imġieba tal-konvenut kif deskritta, din imqegħda fl-isfond tar-relazzjoni li kien hemm bejn l-omm u uliedha u aktar mall-konvenut u l-fatt li kienet għal żmien aktar esposta għal presenza u influenza tal-konvenut, li jsaħħaħ il-fehma tal-Qorti illi l-kunsens ta' l-omm ġie karpit bi pressjoni eżerçitata għal skopijiet intiżi minnu. Pressjoni li tittraduċi ruhha f'xejn anqas minn vjolenza psikika u morali fuq omm vulnerabbli li wasslitha biex titghawweg għar-rieda tal-konvenut.

Maghmula dawn l-osservazzjonijiet il-Qorti hija tal-fehma li t-talbiet attriċi ġew pruvati għar-rigward tal-kuntratti ta' donazzjoni tan-nofs indiviż tad-dar u tal-garaxx ta' B'Kara datati 16 ta' Diċembru 2011, il-kuntratt li permezz tiegħu l-attriċi kkostitwiet ruhha debtriċi tal-konvenut datat 9 ta' Jannar 2012 u l-prokura ġenerali tal-attriċi a favur il-konvenut. Isegwi li dawn ser jiġu milqugħa.

Naturalment jibqa dejjem impregudikat id-dritt tal-konvenut li jiehu passi biex jirkupra xi spejjeż li jistgħu ikunu dovuti lilu u li huwa lahaq inkorra fil-fid-dar u l-garaxx ta' B'Kara jekk ikun il-każ.

Dwar l-allegat żball ta' fatt fil-kuntratt tax-xiri tal-qabar

Għar-rigward tal-qabar li nxtara fil-Qrendi mbagħad, l-kontendenti jagħtu verżjonijiet differenti tal-akkadut. L-attriċi tgħid li hija marret għall-kuntratt

biex dan tagħmlu f'isimha u tħallas bi flusha iżda waqt li kienet hemm biex tiffirma quddiem in-Nutar, Patrick kien ċemplilha fuq il-mobile tagħha u staqsieha biex tgħaddih man-nutar, u wara li tkellem man-nutar, sar il-kuntratt u hi ffirmatu. Għalkemm kellha kopja tal-kuntratt hija qalet li ma kinitx konsapevoli tal-kontenut u kien biss meta l-avukat tagħha li qiegħed jassistiha fil-kawża odjerna spjegahula li skopriet li l-qabar kien inxtara f'isem Patrick u hija kienet iffirmat f'ismu u għan-nom tiegħu.

Minn naħa tiegħu il-konvenut jichad li dan kien il-każ. Huwa jgħid li jum minnhom ommu kienet fid-dar ta' B'Kara u bdiet tibki għax qaltli li ma kellhiex flus biex tixtri qabar u għalhekk hareg il-flus hu u xtrah hu għalkemm fuq il-kuntratt dehret ommu f'ismu.

Bhala fatt il-kuntratt tax-xiri tal-qabar sar mill-attriċi f'isem u fl-interess ta' binha l-konvenut u l-irċevuti ukoll jgħajtu lillu⁵⁴.

Tajjeb jiġi sottolineat li l-kawżali tat-talba fir-rigward ta' dan il-kuntratt hija l-iżball, fejn l-attriċi qegħda tallega li l-kunsens tagħha kien afflitt minn żball fattwali li wassalha biex iffirmat il-kuntratt ta' xiri *qua* rappreżentanti tal-konvenut minflok f'isimha.

L-artikolu 975 tal-Kap 16 li jipprovdi hekk –

“L-iżball dwar il-liġi ma jgibx in-nullita` tal-kuntratt ħlief meta dan ikun il-kawża waħdanija jew ewlenija tiegħu.”

L-artikolu 976 tal-istess Att ikompli hekk –

⁵⁴ Fol 223 et seq

“(1) L-iżball dwar il-fatt ma jgibx in-nullita` tal-kuntratt ħlief meta jaqa` fuq is-sustanza nfisha tal-ħaġa li tkun l-oġġett tal-ftehim.

(2) Il-ftehim ma jkunx null jekk l-iżball jaqa` biss fuq il-persuna li magħha jkun sar il-ftehim, ħlief meta l-għażla ta` dik il-persuna tkun il-kawża ewlenija ta` dak il-ftehim.”

Dan ifisser li l-iżball irid ikun wieħed sostanzjali li jolqot il-kwalita` sostanzjali tal-oġġett innifsu.

Fil-każ Ludvic Catania vs Carmel sive Charles Bianco noe deċiż fis-16 ta’ Settembru 2011 il-Qorti qalet hekk –

“Il-Laurent, li jikkommenta disposizzjoni simili għal tagħna, (art. 1110 tal-Kodiċi Franciż), jiċcita fuq din il-materja lil Pothier li jgħid x’għandna nifhmu bi żball fis-sustanza. “L’errore annulla la convenzione, egli dice, quando cade sulla qualita` della cosa che le parti hanno avuto principalmente di mira e che forma la sostanza di questa cosa (ara Pothier. Des Obligations, n. 18). L’errore sulla sostanza e` dunque un errore sulla qualita`; ma non ogni errore sulla qualita` e` sostanziale; il bisogno che esso cada su di una qualita` principale, ed e` l’intenzione delle parti quella che decidera` se una qualita` e` o no principale; bisogna vedere cio` che hanno avuto di mira le parti contrattando. E` il caso di applicare il principio di Domat – “Se le parti non avrebbero contrattato se avessero saputo che la cosa non aveva quella qualita` che esse le supponevano, l’errore sara` sostanziale e viziera` il consenso. Se per contrario, le parti avessero contrattato pur sapendo che la cosa non aveva quella tale qualita`, l’errore non viziera` il consenso e non annullera` il contratto ... La questione e` dunque in sostanza, una questione d’intenzione, vale a dire che il

Magistrato deve deciderela secondo le circostanze della causa” (Laurent, Diritto Civile, Vol.15, no. 488)”;

Fir-rigward ta' din it-talba l-Qorti għandha diffikulta' biex tilqa' t-talba tal-attriċi. Apparti l-fatt li n-nutar Lia li rrediga l-kuntratt ma ftakarx li l-konvenut Patrick qatt ikkomunika miegħu hemm fatturi oħra li a bażi ta' tagħhom diffiċilment li l-Qorti tikkonvinċi ruħha li l-kunsens tal-attriċi kien afflitt minn żball ta' fatt. Fl-ewwel lok il-kuntratt inqralha qabel ma hija ffirmatu u għalhekk l-isem ta' binha Patrick, **li kien assenti f'dak il-mument**, ukoll bid-dettalji tiegħu issem mew u fuq bażi ta' probabilita' hija tenuta li semgħethom. Dan il-kuntratt, bħal ma hi l-prassi, gie ukoll spjegat lilha min-nutar u allura fuq bażi ta' probabilita' huwa meqjus li gie spjegat lilha wkoll il-fatt li kienet qegħda tixtri għan-nom ta' binha. Il-Qorti ma hijiex għalhekk sodisfatta mill-pretensjoni attriċi li hija kienet afflitta minn żball ta' fatt meta kienet qed tagħti l-kunsens tagħha għall-kuntratt in kwistjoni.

Isegwi li talbiet tagħha fir-rigward tal-kuntratt tax-xiri tal-qabar sejrin jigu miċhuda.

B. Talba għall-ghoti ta' rendikont u l-bilanċ rimanenti ta' somma flus

L-attriċi qegħda titlob ukoll lill-Qorti sabiex tordna lill-konvenut jagħti rendikont u jirritorna l-bilanċ rimanenti, jekk ikun il-każ, tas-somma ta' wieħed u għoxrin elf, tliet mija u tnejn u tmenin ewro u disgħa u sittin ċenteżmu (€21,382.69) spettanti lilha bħala sehemha mit-tqassim tal-flus derivanti mill-konteggi bankarji formanti parti mill-komunjoni tal-akkwisti tal-konjuġi Pace.

L-attriċi komplet tgħid li hija qed titlob ukoll spjegazzjoni dwar l-ammont ta' €21,382.69 konsistenti fi flus li tqassmu mill-HSBC Bank Malta plc li kellhom

hi u żewġha meta miet. Dawn il-flus qatt ma ġew għandha u qalet li taf li zammhom Patrick, taf ukoll li kellu jagħmel xi xogħlijiet fid-dar, biss la qatt taha rendikont u lanqas il-bilanċ rimanenti.

Dwar din it-talba l-Qorti hija tal-fehma li l-attriċi għandha raġun.

Jiġi nnutat li l-konvenut ma ċaħadx li ċ-ċekk hađu hu tant li rrikonoxxa anke l-firma tiegħu fuqu iżda meta mbagħad ġie mitlub jgħid x'għamel bih kien evażiv hafna. L-ewwel qal li ma jafx għalfejn iffirma dak iċ-ċekk imma mbagħad qal li anke jekk sarrfu hu ċ-ċekk il-flus ma hadhomx u tahom lil ommu. Iżda dettalji konkreti baqa' ma tax u l-Qorti xejn mhi konvinta minn din il-verżjoni tal-konvenut.

Fl-atti l-konvenut prezenta diversi rċevuti ta' allegati xogħlijiet li għamel fil-fond ta' B'Kara, liema totali jeċċedu s-somma ta' €21,382.69 madankollu l-konvenut huwa xorta fid-dover li jagħti sodisfazzjon lill-attriċi li dak li hemm indikat fl-irċevuti effettivament ġie utilizzat fil-fond ta' B'Kara u fin-nuqqas għandu jirrifondi d-differenza.

Ghalhekk hija tqis fiċ-ċirkustanzi li t-talba attriċi fir-rigward għandha tintlaqa'.

C. Talba għar-ritorn ta' somma flus li hija fdat f'idejn il-konvenut

L-attriċi tgħid li hija kienet għaddiet lill-konvenut €2,500 flus kontanti li kienu tagħha meta hija kienet għamlet xi żmien tgħix għand binha Joe u rritornat lura d-dar tagħha ta' Birkirkara. Hi kienet qalet lil Patrick li ma riditx toqgħod tigi bihom u kienet talbitu jzommhomlha. Sallum huwa għadu qatt ma rritornahom minkejja l-fatt li hija staqsietu sabiex jagħmel dan.

Il-konvenut minn naħa tiegħu ċaħad li ommu għaddietlu din is-somma flus. Qal li darba kienet tatu €2,000 meta kienet tgħix għand huħ John Pace u meta tathomlu huwa kien wassalha l-Bank Ħal Balzan.

Għal darb'ohra l-Qorti hija rinfaccjata b'verzjonijiet konfliġġenti bejn il-kontendenti. Izda kif ingħad fil-każ **Raymond Cauchi et vs Michael Angelo Fenech** deciz fil-15 ta' Diċembru 2015 -

“Fis-sentenza tagħha tal-24 ta' Marzu 2004 fil-kawża `Xuereb et vs Gauci et` il-Qorti ta' l-Appell Inferjuri qalet hekk dwar konflitt ta' provi fil-kamp civili –

“Huwa paċifiku f'materja ta' konflitt ta' versjonijiet illi l-Qorti kellha tkun gwidata minn żewg principji fl-evalwazzjoni tal-provi quddiemha:

1) *Li tagħraf tisset minn dawn il-provi korroborazzjoni li tista' tikkonforta xi wahda miż-żewġ verzjonijiet bħala li tkun aktar kredibbli u attendibbli minn ohra; u*

2) *Fin-nuqqas, li tiġi applikata l-massima “actore non probante reus absolvitur”.*

Il-Qorti wara li evalwat il-verzjonijiet tal-partijiet issib li l-provi fir-rigward ta' din it-talba huma wisq fjakki kemm minn naħa tal-attriċi u anke minn naħa tal-konvenut. Ma ngiebet ebda prova sodisfaċenti li tista' tissostanzja dak li kienet qed tgħid l-attriċi peress li min jallega jrid jipprova, hija l-fehma tal-Qorti li din it-talba ma gietx pruvata sal-grad rikjest mill-liġi u għalhekk sejra tiġi miċhuda.

D. Talba biex l-attriċi tinghata aċċess għall-fond ta' B'Kara wara li l-konvenut bidel is-serratura tal-bieb

Fil-premessi tar-rikors promotur l-attriċi tallega li lejn l-aħħar ta' Marzu 2014 il-konvenut kien biddel is-serratura tad-dar ta' B'Kara b'dana li hija ma setgħetx aktar taċċedi għall-fond. Talbet għalhekk lill-Qorti sabiex tiddikjara li l-konvenut biddel is-serratura abbużivament u llegalment u tordnalju jagħtiha l-aċċess għall-fond imsemmi.

Dan l-episodju gie anke konfermat mill-pulizija li magħhom sar ir-rapport dwaru.

Fl-affidavit tagħha li sar fl-2014 l-attriċi tilmenta li minhabba din is-sitwazzjoni hija kienet kostretta tibqa' tghix għand uliedha.

Il-konvenut qatt ma ċaħad dan l-akkadut anzi qal li kien għamlu għax skontu ommu dahhlet lil hutu d-dar minghajr il-permess tiegħu u dawn ma kellhomx dritt jidhlu hemm.

Waqt ix-xhieda tiegħu fis-17 t'Ottubru 2018 il-konvenut kien qal iżda li kienu laħqu ftehim u lil ommu taha ċ-ċavetta u għadha tidhol sal-lum x'hin trid u x'hin jogħgobha. Dan pero' ma giex konfermat mill-attriċi tant li fin-Nota ta' Sottomissjonijiet finali tagħha hija għadha qed titlob li jintlaqgħu it-talbiet tagħha in toto. Għalhekk lill-Qorti ma ngibithiliex prova li dak li qal il-konvenut huwa minnu.

Għalkemm għar-raġunijiet suesposti l-Qorti sejra tilqa' t-talba tal-attriċi u tordna r-rexissjoni tal-kuntratti ta' donazzjoni tan-nofs indiviż tad-dar u l-garaxx ta' B'Kara, **fi kwalunkwe każ anke skont il-kuntratt tas-16 ta' Diċembru riferibbli għad-dar l-attriċi kellha d-dritt għall-użu u abitazzjoni a favur tagħha għal għomorha u allura f'kull hin kellha u għandha d-dritt għall-**

aċċess liberu fil-fond. Il-konvenut ma kellu ebda jedd li jibdel is-serratura tal-bieb jew jimpedixxi b'xi mod ieħor lill-attriċi milli tidħol hemm.

Isegwi li t-talbiet marbutin ma' din il-pretensjoni sejr in jintlaqgħu.

Għal dawn ir-raġunijiet il-Qorti taqta' u tiddeċiedi l-kawża billi –

- 1. Tiċhad il-bqija tal-eċċezzjonijiet tal-konvenut;**
- 2. Tiċhad it-talbiet attriċi enumerati disa', ghaxra, hdax u tnax;**
- 3. Tilqa' l-ewwel, it-tielet u l-hames talba attriċi kif dedotti;**
- 4. Tilqa' t-tieni, r-raba' u s-sitt talba attriċi u tannulla u tirrexxindi:**

(a) il-kuntratti ta' donazzjoni ppubblikati fl-atti tan-Nutar Myriam Spiteri Debono fis-16 ta' Diċembru 2011 permezz ta' liema ġie trasferit in-nofs indiviż tal-fond numerat 39 u l-garaxx numerat 35 ġewwa Triq il-Plejju, Birkirkara;

(b) il-kuntratt ta' kostituzzjoni ta' debitu ippubblikat fid-9 ta' Jannar 2012 fl-atti tan-Nutar Rueben Debono permezz ta' liema r-rikorrenti kkostitwiet ruhha debitori tal-konvenut binha Patrick Pace fl-ammont ta' hamsa u sittin elf ewro (€65,000) u kkostitwiet ipoteka ġenerali a favur l-istess konvenut fuq il-beni tagħha kollha; u

(c) il-prokura ġenerali istitwita favur l-intimat mir-rikorrenti fil-21 ta' Marzu 2012

U tinnomina lin-nutar Miriam Spiteri Debono sabiex tippubblika l-kuntratti relattivi ta' rexijsjoni kif ukoll tinnomina lilbħala kuratur għall-eventwali kontumaċja tal-intimat fuq il-kuntratti msemmija.

5. Tilqa' s-seba' talba attriċi u tiddikjara u tiddeċiedi li l-konvenut għandu jagħti rendikont u l-bilanċ rimanenti, jekk ikun il-każ, lill-attriċi tas-somma ta' wiehed u għoxrin elf, tliet mija u tnejn u tmenin ewro u disgħa u sittin ċenteżmu (€21,382.69) spettanti lilha bħala sehemha mit-tqassim tal-flus derivanti mill-kontegġi bankarji formanti parti mill-komunjoni tal-akkwisti tal-konjuġi Pace;

6. Tilqa' t-tmien talba u tordna lill-konvenut jagħti rendikont u jirritorna u jirristitwixxi l-bilanċ rimanenti mis-somma ta' €21,382.69, jekk ikun il-każ, lir-rikorrenti;

7. Tilqa' t-talba enumerata tlettax u tiddikjara u tiddeċiedi li l-konvenut biddel is-serratura tad-dar matrimonjali, il-fond numru 39, Triq il-Plejju, Birkirkara, illegalment u abbużivament u mingħajr il-kunsens tal-attriċi;

8. Tilqa' t-talba enumerata erbatax u konsegwentement, tordna lill-konvenut jagħti aċċess lill-attriċi għall-fond numru 39, Triq il-Plejju, Birkirkara permezz ta' kopja taċ-ċavetta u fin-nuqqas, tawtorizzaha sabiex tagħmel dawk ix-xogholijiet neċessarji sabiex tottjeni dan l-aċċess a spejjeż tal-konvenut;

9. Peress li mhux it-talbiet kollha ġew milqugħa l-ispejjeż għandhom jinqasmu hekk: 1/5 l-attriċi u 4/5 il-konvenut.

Onor Dr. Miriam Hayman

Imhalled

Victor Deguara

Deputat Registratur